

Warszawa, 12 maja 2022

dr Marta Marchlewska
Instytut Psychologii
Polska Akademia Nauk
e-mail: mmarchlewska@psych.pan.pl

AUTOREFERAT

1. Imię i nazwisko

Marta Marchlewska

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe

Doktor nauk społecznych w zakresie psychologii
Instytut Studiów Społecznych, Uniwersytet Warszawski, Warszawa, listopad 2017.
Tytuł rozprawy doktorskiej: *Pamięć autobiograficzna w służbie Ja – o roli wizualnego odtwarzania zagrażających wydarzeń z pamięci autobiograficznej*

Magister psychologii
Wydział psychologii, Uniwersytet Warszawski, Warszawa, lipiec 2013.
Specjalizacje: psychometria stosowana oraz psychologia organizacji i pracy

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych

Adiunktka i kierowniczka Laboratorium Poznania Politycznego w Instytucie Psychologii Polskiej Akademii Nauk (<http://politicalcognition.psych.pan.pl/pl/>)
2018 – obecnie

- a. Kierowniczka w grantie DIALOG (Ministerstwo Edukacji i Nauki), *Partycypacja obywatelska w Polsce: determinanty, konsekwencje i metody aktywizacji społecznej*. Kwota finansowania: 1 130 578 PLN. Lata realizacji: 2019-2021.
- b. Kierowniczka w grantie OPUS (Narodowe Centrum Nauki), *Znaczenie procesów regulacji emocji i radzenia sobie ze stresem w kształtowaniu się wiary w teorie spiskowe*. Kwota finansowania: 1 123 440 PLN. Lata realizacji: 2020-2024.
- c. Kierowniczka polskiej sekcji w grantie NORFACE (HORYZONT 2020), *Poczucie zagrożenia, identyfikacja grupowa i rozłam: zrozumienie i próba modyfikacji postaw związanych z polaryzacją polityczną w europejskich demokracjach*. Kwota finansowania całego projektu: 1 440 076 EUR. Lata realizacji: 2020-2023.
- d. Kierowniczka w grantie NAUKA DLA SPOŁECZEŃSTWA (Ministerstwo Edukacji i Nauki), *Polskość w XXI wieku. Rodzaje identyfikacji narodowej, ich podłoże oraz konsekwencje*. Kwota finansowania: 1 714 305 PLN. Lata realizacji: 2022-2024.

W ramach mojej pracy w Instytucie Psychologii PAN kieruję obecnie trzema zespołami grantowymi. W ich skład wchodzi doktorzy, doktoranci, studenci studiów magisterskich. Pełnię także funkcję promotorki pomocniczej mgr Zuzanny Molendy, która realizuje swoją pracę doktorską w ramach kierowanego przeze mnie grantu (OPUS).

Asystentka w Instytucie Psychologii Polskiej Akademii Nauk
2017 – 2018

Wykładowczynie na Uniwersytecie SWPS
2020 – 2021

Prowadziłam zajęcia: Przywództwo i psychologia władzy (warsztaty; studia magisterskie) oraz fragment zajęć Professional Image (seminarium; studia podyplomowe).

Wykonawczynie w projektach naukowych na Wydziale Psychologii UW
2012 – 2021

- a. Wykonawczynie w grantie FOCUS (Fundacja na Rzecz Nauki Polskiej), pod kierownictwem dr hab. Michała Bilewicza: *Political and social communication: psychological and linguistic underpinnings*.
- b. Wykonawczynie w Grantie OPUS (Narodowe Centrum Nauki), pod kierownictwem dr Aleksandry Cichockiej: *Wpływ poczucia indywidualnej i zbiorowej kontroli na identyfikację z grupą własną*.
- c. Wykonawczynie w grantie OPUS (Narodowe Centrum Nauki), pod kierownictwem prof. dr hab. Mirosława Kofty: *Deprywacja kontroli a stosunki (między)grupowe i poznanie polityczne*.
- d. Wykonawczynie w grantie OPUS (Narodowe Centrum Nauki), pod kierownictwem dr Pauliny Górskiej: *Zbiorowe działanie jako zjawisko dynamiczne i zależne od kontekstu*.

Kierowniczką w projektach w Instytucie Studiów Społecznych UW
2015 – 2018

- a. Kierowniczką w grantie PRELUDIUM (Narodowe Centrum Nauki): *Pamięć autobiograficzna w służbie Ja - o roli wizualnego odtwarzania zagrażających wydarzeń z pamięci autobiograficznej wśród osób ze zdrową i defensywną samooceną*. Kwota finansowania: 146 650 PLN.
- b. Stypendystka w projekcie ETIUDA (Narodowe Centrum Nauki): *Pamięć autobiograficzna w służbie Ja - o roli wizualnego odtwarzania zagrażających wydarzeń z pamięci autobiograficznej*. Kwota finansowania: 71 481 PLN. W ramach projektu: Visiting reseracher w Political Psychology Lab, University of Kent, Wielka Brytania (<https://research.kent.ac.uk/political-psychology/>).

Wykonawczynie w projekcie naukowym w Instytucie Psychologii UJ
2014 – 2015

Wykonawczynie w grantie MAESTRO (Narodowe Centrum Nauki), pod kierownictwem prof. dr hab. Małgorzaty Kossowskiej: *Motywacyjne, afektywne i poznawcze źródła procesu nabywania wiedzy: Implikacje dla zjawisk intrapersonalnych, interpersonalnych i międzygrupowych*.

Wykładowczynie na Wydziale Psychologii UW
2014 – 2020

Prowadziłam zajęcia:
Wstęp do psychologii (seminarium),
Wstęp do psychologii politycznej (seminarium),

*Uprzedzona osobowość? O źródłach nienawiści wobec obcych oraz metodach jej redukcji (seminarium z elementami treningu),
Wspieranie rozwoju osobowości (wykłady),
Seminarium badawcze (badania ilościowe – opieka nad indywidualnymi projektami studentów specjalizacji Psychologia ekonomiczna).*

Wykładowcy na Uniwersytecie SWPS 2013

Współprowadziłam zajęcia: *How to measure behavior and mental functioning? Methodology with elements of psychometrics, use of computers in statistics* (practical workshop; Psychology in English).

4. Omówienie osiągnięć naukowych stanowiących znaczny wkład w rozwój psychologii

Niniejszy autoreferat ma na celu przybliżyć Czytelnikowi moje główne osiągnięcie naukowe: badania nad społeczno-politycznymi korelatami narcyzmu indywidualnego oraz kolektywnego. Opisane tu projekty zostały zainspirowane klasycznymi pracami z zakresu psychologii społecznej i politycznej. Z jednej strony, sięgają do rozważań teoretycznych na temat roli, jaką stosunek do samego/samej siebie pełni w sposobie, jaki postrzegamy świat polityki (Adorno i in., 1950; McClosky, 1958; Sniderman i Citrin, 1971). Z drugiej, koncentrują się na tym, jak stosunek do grupy własnej może przekładać się na nasze wybory polityczne i funkcjonowanie społeczne (Tajfel i Turner, 1986).

W moich pracach szczególną uwagę poświęcam sposobom postrzegania samego/samej siebie oraz swojej grupy własnej. Analizuję, między innymi, jak osoby z wysokim (vs. niskim) narcyzmem indywidualnym postrzegają demokrację. Sprawdzam, jakie formy partycypacji politycznej i obywatelskiej są przez nich bardziej (vs. mniej) preferowane. Następnie, koncentruję się na grupowym odpowiedniku narcystycznej samooceny, czyli na narcyzmie kolektywnym. Przyglądam się bliżej temu, jak osoby z wysokim (vs. niskim) narcyzmem kolektywnym działają w świecie polityki: analizując także ich stosunek do demokracji. Sprawdzam również, jak narcyzm kolektywny łączy się z myśleniem spiskowym i jakie może mieć znaczenie dla relacji wewnątrz- i międzygrupowych. Wreszcie, badam funkcję jaką różne formy kolektywnego narcyzmu mogą pełnić w kształtowaniu zaangażowania obywatelskiego w kontekście zbiorowego działania na rzecz i przeciwko grupom obcym.

Wszystkie te zagadnienia poruszam we wskazanym przeze mnie cyklu dziesięciu artykułów, powstałych w efekcie współpracy krajowej oraz międzynarodowej. Należy zauważyć, że jestem pomysłodawczynią i pierwszą autorką sześciu prac cyklu. Cykl ten przedstawiam jako pierwszy dowód na moją samodzielność naukową.

Wyżej wymienione prace zostały opublikowane w latach 2018 – 2022 i choć nawiązywały do klasycznych zagadnień teoretycznych, często odnosiły się do bieżących wydarzeń społeczno-politycznych. Na przykład, ostatnia z prac, opublikowana cztery miesiące przed złożeniem niniejszego autoreferatu, została poświęcona relacji narcyzmu kolektywnego z myśleniem spiskowym i niechęcią do zaszczepienia się przeciwko COVID-19. Mimo krótkiego funkcjonowania w obiegu naukowym, wspomniane prace wywarły istotny wpływ na kolejne badania – wg Google Scholar zostały w sumie zacytowane 197 razy. Częste cytowanie moich prac, a zatem istotne zainteresowanie nimi w środowisku naukowym, przedstawiam jako drugi dowód na osiągnięcie przeze mnie samodzielności naukowej.

Trzecim dowodem osiągnięcia samodzielności naukowej jest międzynarodowy charakter moich przedsięwzięć naukowych. Temat narcyzmu kolektywnego eksplorowałam wspólnie z naukowcami z University of Kent (gdzie w 2015 r. i 2017 r. odbyłam staże naukowe) oraz Goldsmiths, University of London. Kontynuacja moich działań w tym zakresie odbywa się w ramach realizacji międzynarodowego programu badawczego NORFACE (Horyzont 2020), którego polską częścią obecnie kieruję.

Czwartym dowodem na osiągnięcie samodzielności naukowej są granty badawcze, którymi kieruję. W czterech dużych grantach (NCN i MEiN) pozyskałam ponad 4 miliony złotych na badania. Osiągnięcia te umożliwiły mi także utworzenie własnego zespołu badawczego (Laboratorium Poznania Politycznego), którym obecnie kieruję. W moim zespole znajdują się zarówno studenci studiów magisterskich, doktoranci, jak i doktorzy (np. na stanowisku post-doc w grantie NORFACE), których wspieram w codziennych działaniach naukowych. Jestem także promotorką pomocniczą mgr Zuzanny Molendy, która pod moim kierunkiem realizuje badania doktorskie z zakresu afektywnego podłoża kolektywnego narcyzmu. Efektem prac naszego laboratorium są nie tylko artykuły powstałe na bazie badań podstawowych, ale także interwencje. Na przykład, w zeszłym roku wydaliśmy grę planszową „Dialog: Działaj, Graj, Zmieniaj Kraj!”, która powstała na kanwie badań naukowych i okazała się skutecznie zachęcać młodych Polaków i młode Polki do partycypacji obywatelskiej. Więcej szczegółów: <https://gradialog.psych.pan.pl>.

Piątym dowodem osiągnięcia samodzielności naukowej jest fakt, iż jestem regularnie zapraszana do recenzowania artykułów naukowych (np. w *European Journal of Social Psychology*, *Groups Processes & Intergroup Relations*, *Journal of Applied Social Psychology*, *Journal of Experimental Social Psychology*, *Journal of Social and Political Psychology*, *Personality and Individual Differences*, *Political Psychology*) oraz do recenzowania wniosków grantowych przez Narodowe Centrum Nauki. Pełnię także funkcję Editorial Board Member w *Scientific Reports – Nature*.

Szóstym dowodem na osiągnięcie samodzielności naukowej są przyznane mi nagrody i wyróżnienia. Jak dotąd udało mi się pozyskać, między innymi, stypendium START (Fundacja na Rzecz Nauki Polskiej), stypendium dla wybitnych młodych naukowców (Ministerstwo Nauki i Edukacji), prestiżowy grant wyjazdowy przyznany przez European Association of Social Psychology, stypendium Etiuda (Narodowe Centrum Nauki). Jestem także laureatką nagrody imienia Roberta Zajonca, przyznanej przez Polskie Stowarzyszenie Psychologii Społecznej.

Siódmym dowodem na osiągnięcie samodzielności naukowej jest różnorodność tematyczna prowadzonych przeze mnie badań. Cykl artykułów wchodzących w skład głównego osiągnięcia obejmuje dziesięć z trzydziestu jeden prac, które zostały opublikowane po obronie mojego doktoratu (i czterdziestu trzech w sumie). Wszystkie moje teksty wg Google Scholar zebrały ponad 1300 cytowań, a mój h-indeks wynosi 16. Kluczowe artykuły naukowe, które nie wchodzą w cykl artykułów opisujących główne osiągnięcie, omawiam na końcu mojego autoreferatu.

Ósmym dowodem na osiągnięcie samodzielności naukowej jest moje zaangażowanie w popularyzację nauki. Wyniki moich badań były dotychczas omawiane na łamach: *National Geographic*, *The Conversation*, *New York Times*. Wywiady, w których opowiadałam o wynikach badań nad politycznymi i społecznymi korelatami narcyzmu ukazały się między

innymi w: *Business Insider* (<https://businessinsider.com.pl/rozwoj-osobisty/zdrowie/narcyzm-i-niska-samoocena-a-poparcie-demokracji/erjc3b9>) oraz *Polityce* (<https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/spoleczenstwo/2102455,1,zmeczanie-stres-narcyzm-zbiorowy-jak-ogrywa-nas-wirus.read>). Miałam również okazję występować w roli gościa licznych audycji radiowych. Na przykład, kilka tygodni przed sfinalizowaniem niniejszego autoreferatu opowiadałam o związkach narcyzmu indywidualnego z dążeniem do władzy w kontekście zachowania W. Putina (<https://audycje.tokfm.pl/gosc/13800,dr-Marta-Marchlewska>).

4.1 Główne osiągnięcia naukowe

a) Tytuł głównego osiągnięcia naukowego:

Narcyzm indywidualny i kolektywny, a funkcjonowanie społeczno-polityczne człowieka.

b) Publikacje wchodzące w skład osiągnięcia naukowego (podane w kolejności omawiania ich w autoreferacie)

1. **Marchlewska, M.**, Castellanos, K. A., Lewczuk, K., Kofta, M., Cichocka, A. (2019). My way or the highway: High narcissism and low self-esteem predict decreased support for democracy. *British Journal of Social Psychology*, 58(3), 591-608.
<https://doi.org/10.1111/bjso.12290>

dwuletni IF = 4.691

liczba punktów MNiSW według klasyfikacji na lata 2019-2020 = 100

liczba cytowań (maj, 2022) = 15

Wkład habilitantki: Wiodąca rola w projekcie. Praca nad tworzeniem hipotez badawczych i procedur, inicjowanie zadań badawczych, koordynowanie zbierania danych, (współ)praca nad częściami metodologicznymi i analitycznymi, pisanie manuskryptów, korygowanie ich zgodnie ze wskazówkami współautorów i recenzentów, kontakt z redakcją czasopisma, przeprowadzenie zespołu przez poszczególne etapy procesu recenzenckiego.

2. Rogoza, M., **Marchlewska, M.**, Szczepańska, D. (2022). Why dark personalities participate in politics? *Personality and Individual Differences*, 186, artykuł 111319.
<https://doi.org/10.1016/j.paid.2021.111319>

dwuletni IF = 3.004

liczba punktów MNiSW według klasyfikacji na lata 2019-2020 = 100

liczba cytowań (maj, 2022) = 0

Wkład habilitantki: tworzenie hipotez badawczych i procedur, inicjowanie zadań badawczych, koordynowanie zbierania danych, praca nad częściami metodologicznymi, pisanie części artykułu, pomoc w nanoszeniu poprawek po recenzjach oraz koordynacja prac zespołu.

3. **Marchlewska, M.**, Cichocka, A., Furman, A., Cislak, A. (2021). Who respects the will of the people? Support for democracy is linked to high secure national identity but low national narcissism. *British Journal of Social Psychology*, 61(2), 599-621.
<https://doi.org/10.1111/bjso.12499>

dwuletni IF = 4.691

liczba punktów MNiSW według klasyfikacji na lata 2019-2020 = 100

liczba cytowań (maj, 2022) = 3

Wkład habilitantki: Wiodąca rola w projekcie. Praca nad tworzeniem hipotez badawczych i procedur, inicjowanie zadań badawczych, koordynowanie zbierania danych, (współ)praca nad częściami metodologicznymi i analitycznymi, pisanie manuskryptów, korygowanie ich zgodnie ze wskazówkami współautorów i recenzentów, kontakt z redakcją czasopisma, przeprowadzenie zespołu przez poszczególne etapy procesu recenzenckiego.

4. Cislak, A., **Marchlewska, M.**, Wojcik, A. D., Śliwiński, K., Molenda, Z., Szczepańska, D., Cichocka, A. (2021). National narcissism and support for voluntary vaccination policy: The mediating role of vaccination conspiracy beliefs. *Group Processes & Intergroup Relations*, 24(5), 701-719.
<https://doi.org/10.1177/1368430220959451>

dwuletni IF = 3.129

liczba punktów MNiSW według klasyfikacji na lata 2019-2020 = 100

liczba cytowań (maj, 2022) = 26

Wkład habilitantki: tworzenie hipotez badawczych i procedur (badanie 3 oraz 4), inicjowanie zadań badawczych (badanie 3), koordynowanie zbierania danych (badanie 3), (współ)praca nad częściami metodologicznymi i analitycznymi (badanie 3 i), współpraca nad szkicem artykułu, korygowanie go zgodnie ze wskazówkami współautorów i recenzentów. Koordynacja prac zespołu (badanie 3).

5. **Marchlewska, M.**, Hamer, K., Baran, M., Górską, P., Kaniasty, K. (2022). COVID-19: Why Do People Refuse Vaccination? The Role of Social Identities and Conspiracy Beliefs: Evidence from Nationwide Samples of Polish Adults. *Vaccines*, 10(2), 1-15.
<https://doi.org/10.3390/vaccines10020268>

dwuletni IF = 4.422

liczba punktów MNiSW według klasyfikacji na lata 2019-2020 = 140

liczba cytowań (maj, 2022) = 0

Wkład habilitantki: Wiodąca rola w projekcie. Praca nad tworzeniem hipotez badawczych i procedur, koordynowanie zadań badawczych, praca nad częściami metodologicznymi i analitycznymi, stworzenie głównej wersji manuskryptu, korygowanie go zgodnie ze wskazówkami współautorów/współautorek i recenzentów/recenzentek, kontakt z redakcją czasopisma, przeprowadzenie zespołu przez poszczególne etapy procesu recenzenckiego.

6. **Marchlewska, M.**, Cichocka, A., Jaworska, M., Golec de Zavala, A., Bilewicz, M. (2020). Superficial ingroup love? Collective narcissism predicts ingroup image defense, outgroup prejudice, and lower ingroup loyalty. *British Journal of Social Psychology*, 59(4), 857–875. <https://doi.org/10.1111/bjso.12367>

dwuletni IF = 4.691

liczba punktów MNiSW według klasyfikacji na lata 2019-2020 = 100

liczba cytowań (maj, 2022) = 39

Wkład habilitantki: Wiodąca rola w projekcie. Praca nad tworzeniem hipotez badawczych i procedur, inicjowanie zadań badawczych, koordynowanie zbierania danych, (współ)praca nad częściami metodologicznymi i analitycznymi, pisanie manuskryptów, korygowanie ich zgodnie ze wskazówkami współautorów i recenzentów, kontakt z redakcją czasopisma, przeprowadzenie zespołu przez poszczególne etapy procesu recenzenckiego.

7. **Marchlewska, M.**, Cichocka, A., Łozowski, F., Górski, P., Winiewski, M. (2019). In search of an imaginary enemy: Catholic collective narcissism and the endorsement of gender conspiracy beliefs. *The Journal of Social Psychology*, 159(6), 766-779. <https://doi.org/10.1080/00224545.2019.1586637>

dwuletni IF = 2.712

liczba punktów MNiSW według klasyfikacji na lata 2019-2020 = 70

liczba cytowań (maj, 2022) = 78

Wkład habilitantki: Wiodąca rola w projekcie. Praca nad tworzeniem hipotez badawczych i procedur, inicjowanie zadań badawczych, koordynowanie zbierania danych, (współ)praca nad częściami metodologicznymi i analitycznymi, pisanie manuskryptów, korygowanie ich zgodnie ze wskazówkami współautorów i recenzentów, kontakt z redakcją czasopisma, przeprowadzenie zespołu przez poszczególne etapy procesu recenzenckiego.

8. **Marchlewska, M.**, Górski, P., Malinowska, K., Kowalski, J. (2021). Threatened Masculinity: Gender-related collective narcissism predicts prejudice toward gay and lesbian people among heterosexual men in Poland. *Journal of Homosexuality*, 69(7), 1222-1237. <https://doi.org/10.1080/00918369.2021.1907067>

dwuletni IF = 2.952

liczba punktów MNiSW według klasyfikacji na lata 2019-2020 = 70

liczba cytowań (maj, 2022) = 4

Wkład habilitantki: Wiodąca rola w projekcie. Praca nad tworzeniem hipotez badawczych i procedur, koordynowanie zadań badawczych, praca nad częściami metodologicznymi i analitycznymi, stworzenie głównej wersji manuskryptu, korygowanie go zgodnie ze wskazówkami współautorów/współautorek i recenzentów/recenzentek, kontakt z redakcją czasopisma, przeprowadzenie zespołu przez poszczególne etapy procesu recenzenckiego.

9. Górski, P., Stefaniak, A., **Marchlewska, M.**, Matera, J., Kocyba, P., Łukianow, M., Malinowska, K., Lipowska, K. (2022). Refugees unwelcome: Narcissistic and secure national commitment differentially predict collective action against immigrants and refugees. *International Journal of Intercultural Relations*. 86, 258-271. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2021.11.009>

dwuletni IF = 2.667

liczba punktów MNiSW według klasyfikacji na lata 2019-2020 = 100

liczba cytowań (maj, 2022) = 2

Wkład habilitantki: pomoc w pracy nad koncepcją artykułu, metodologią, praca nad pisaniem wybranych części manuskryptu, praca nad końcową wersją manuskryptu (nanoszenie poprawek po recenzjach).

10. Górski, P., Stefaniak, A., Malinowska, K., Lipowska, K., **Marchlewska, M.**, Budziszewska, M., Maciantowicz, O. (2020). Too great to act in solidarity: The negative relationship between collective narcissism and solidarity-based collective action. *European Journal of Social Psychology*, 50(3), 561-578. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2638>

dwuletni IF = 3.376

liczba punktów MNiSW według klasyfikacji na lata 2019-2020 = 100

liczba cytowań (maj, 2022) = 30

Wkład habilitantki: pomoc w pracy nad koncepcją artykułu, metodologią, praca nad pisaniem wybranych części manuskryptu, praca nad końcową wersją manuskryptu (nanoszenie poprawek po recenzjach).

4.1.2 Omówienie głównego osiągnięcia naukowego

Wprowadzenie

Publikacje wchodzące w skład mojego osiągnięcia naukowego poruszają tematykę związków narcyzmu indywidualnego (część I) oraz kolektywnego (część II) z wyborami społeczno-politycznymi. Tym samym, wpisują się w nurt psychologii społecznej, politycznej, a także osobowości. Ich celem jest udzielenie odpowiedzi na pytanie: w jaki sposób narcystyczny stosunek do siebie oraz grupy własnej (narodowej, płciowej, religijnej, związanej z orientacją seksualną) może łączyć się z działaniami podejmowanymi przez człowieka w obszarze społeczno-politycznym? W związku z tym, opisane tu przedsięwzięcia badawcze bazują na teoriach dotyczących roli, jaką samoocena oraz identyfikacja grupowa odgrywają w sposobie postrzegania świata społeczno-politycznego (Adorno i in., 1950; McClosky, 1958; Sniderman i Citrin, 1971; Tajfel, 1978; Tajfel i Turner, 1986). Wśród najważniejszych zmiennych społeczno-politycznych, które wzięłam pod uwagę znalazły się: stosunek do systemu demokratycznego, formy partycypacji politycznej, myślenie spiskowe i stosunek do grup obcych oraz grupy własnej.

Innymi słowy, w swojej pracy zajmowałam się polityczno-społecznymi korelatami narcyzmu indywidualnego i kolektywnego. W szczególności zaś:

- (1) Analizą związków narcyzmu indywidualnego z: poparciem dla demokracji (Marchlewska, Castellanos i in., 2019) i różnych form partycypacji politycznej, a także motywacjami związanymi z braniem udziału w życiu politycznym kraju (Rogoza i in., 2022).
- (2) Analizą związków narcyzmu kolektywnego z: poparciem dla demokracji (Marchlewska, Cichocka i in., 2021), myśleniem spiskowym (Cislak i in., 2021; Marchlewska, Cichocka i in., 2019; Marchlewska, Cichocka i Cislak, 2020; Marchlewska, Hamer i in., 2022), a także podejmowaniem decyzji (nie)sprzyjających grupie własnej (Marchlewska, Cichocka, Jaworska i in., 2020; Marchlewska, Hamer i in., 2022) i wrogich wobec grup obcych (Marchlewska, Cichocka, Jaworska i in., 2020), w tym zbiorowym działaniem przeciwko (Górska i in., 2022) i na rzecz (Górska i in., 2020) grup niższego statusu.

Poniżej przedstawiam kluczowe dla moich projektów pojęcia, inspiracje i postawy badań własnych. Następnie, szczegółowo opisuję tematykę moich badań, główne wyniki oraz ich wkład w literaturę psychologiczną.

Narcyzm indywidualny jako typ samooceny

Samoocena – zwana inaczej autoewaluacją, postawą wobec Ja, a także poczuciem własnej wartości (Baumeister, 1993; Rosenberg, 1965) – jest ściśle związana z tym jak postrzegamy świat, jakie potrzeby są dla nas kluczowe i jakie wartości przyświecają naszym działaniom (Sniderman, 1975). Powinna mieć zatem swoje przełożenie także na to, jaki system polityczny wydaje nam się najlepszy oraz czy i w jaki sposób pragniemy partycypować w życiu państwa. **Narcyzm** jest często uznawany za typ samooceny, charakteryzujący się wyolbrzymionym obrazem Ja (Brummelman i in., 2016; Crowe i in., 2018). Objawia się w

przekonaniu o własnej wyższości oraz nieustającym domaganiu się podziwu i uznania ze strony innych (Krizan i Herlache, 2018). Co istotne, prace wchodzące w skład mojego osiągnięcia naukowego, odnoszą się do narcyzmu jako do cechy, którą można zaobserwować w populacji osób zdrowych. Oznacza to, że narcyzm, którego pomiaru dokonuję w moich projektach należy odróżnić od jego klinicznej manifestacji (*Narcissistic Personality Disorder*; Miller i Campbell, 2008). Należy go także odróżnić od samooceny bezpiecznej, czyli nienarcystycznej, (Rosenberg, 1965), która to opiera się na autentycznym zadowoleniu z samego/samej siebie i stanowi bufor chroniący przed zagrożeniami psychologicznymi; Cichocka i in., 2016; Marchlewska i Cichocka, 2017). Zmienna ta wykazuje zwykle opozycyjne zależności z wieloma konstruktami psychologicznymi (Paulhus i in., 2004; Marchlewska i Cichocka, 2017). Jak pokazują liczne badania, osoby osiągające wysokie wyniki na skalach narcyzmu cechuje próżność, arogancja, egoizm, obniżony poziom empatii (Bosson i in., 2008). Brak umiejętności konfrontowania się z krytyką ze strony innych i reagowanie złością i agresją na negatywną informację zwrotną to przejawy narcystycznej defensywności (Kernberg, 1975; Morf i Rhodewalt, 1993). Obsesyjne koncentrowanie się na tym, jak jest się postrzeganym/postrzeganą przez innych to kolejna cecha osób narcystycznych (Baumeister i in., 1996). Pragną one bowiem nieustających wzmocnień w postaci pochwał i podziwu.

Narcyzm indywidualny – korelaty społeczno-polityczne

Co wiadomo o społeczno-politycznych korelatach narcyzmu indywidualnego? Wcześniejsze badania (Cichocka i in., 2017) wykazały, że łączy się on pozytywnie z orientacją na dominację społeczną (poparciem dla takiej organizacji społeczeństwa, w której relacje międzygrupowe opierają się na określonej hierarchii; takiej, w której grupy silniejsze dominują nad grupami słabszymi; Sidanius i Pratto, 1999). Wiadomo również, że narcyzm koreluje negatywnie z prawicowym autorytaryzmem (postawą, która przejawia się w przywiązaniu do tradycji i autorytetów oraz silnym przestrzeganiem norm; Bilewicz i in., 2015). Za pierwszą relację odpowiada narcystyczne dążenie do dominacji; druga może wynikać z niechęci do podporządkowania się ogólnym regułom, godzącym w „narcystyczny” indywidualizm i nonkonformizm. W wielu badaniach (np. Hatemi i Fazekas, 2018; Mayer i in., 2020; Yalch, 2021) wykryto także pozytywne relacje narcyzmu z poparciem dla partii i liderów ekstremistycznych. Czy oznacza to, że osoby osiągające wysokie (vs. niskie) wyniki na skalach narcyzmu postrzegają świat polityki w odmienny sposób (np. mają inne preferencje względem systemu politycznego lub inny stosunek do partycypacji politycznej)?

Badania własne (część I)

Bazując na opisanych tu podejściach teoretycznych oraz dowodach empirycznych postanowiłam udzielić odpowiedzi na wyżej wspomniane pytania. W swoich pracach testowałam związki narcyzmu indywidualnego z poparciem dla demokracji (Marchlewska, Castellanos i in., 2019) oraz różnych form partycypacji politycznej (Rogoza i in., 2022). Prace te pozwoliły lepiej zrozumieć sposób funkcjonowania osób narcystycznych w świecie społeczno-politycznym. Tworzą one pierwszą część mojego osiągnięcia naukowego. Druga część dotyczy narcyzmu kolektywnego – defensywnej identyfikacji grupowej (Cichocka, 2016).

Narcyzm kolektywny jako typ identyfikacji grupowej

Identyfikacja grupowa to jedno z ważniejszych pojęć w psychologii społecznej i politycznej. To do jakich grup przynależymy, jak silnie i w jaki sposób się z nimi utożsamiamy jest zarówno istotne dla naszych osobistych potrzeb (np. wzmocnienia poczucia własnej wartości; Tajfel, 1974; Tajfel i Turner, 1979), jak i tego, w jaki sposób traktujemy grupę własną oraz grupy obce (Adorno i in., 1950; Schatz i in., 1999). Zgodnie z klasycznym ujęciem zaproponowanym przez Tajfela (1978), a także Turnera i współpracowników (1987), identyfikacja z grupami miała doprowadzać do faworyzacji grupy własnej i dyskryminacji grup obcych. Kolejne badania udowodniły jednak, że sprawa ta nie jest tak oczywista, gdyż identyfikacja może przybierać więcej niż jedną formę.

Analogicznie do rozróżnienia na narcystyczną i bezpieczną samoocenę na poziomie indywidualnym, Golec de Zavala i współpracownicy (2013) zaproponowali rozróżnienie na narcystyczną *versus* bezpieczną identyfikację grupową. Pierwsza z nich – **zwana kolektywnym narcyzmem** – to nadmiernie pozytywny obraz grupy własnej, który wymaga ciągłego potwierdzania jej wartości w oczach innych (Golec de Zavala, 2011). Osoby osiągające wysokie wyniki na skali kolektywnego narcyzmu mają poczucie, że ich grupa własna jest niedoceniana przez grupy obce. Są szczególnie zmotywowani, by za wszelką cenę bronić pozytywnego wizerunku „swoich” w oczach innych. W przypadku zagrożenia pozytywnego obrazu grupy własnej reagują agresją wobec źródła krytyki (Golec de Zavala i in., 2013). Jak pokazały liczne badania (np. Cichocka i in., 2018), narcyzm kolektywny jest zwykle efektem pewnych problemów psychologicznych, z jakimi mierzy się jednostka. Na przykład, osoby uzyskujące niskie wyniki na skali samooceny okazały się częściej identyfikować z grupą w ten właśnie sposób, aniżeli osoby z wysoką samooceną (Golec de Zavala i in., 2020). Podobnie, narcyzm indywidualny okazał się istotny predyktorem narcyzmu kolektywnego (Marchlewska, Cichocka i in., 2021). Przyjmowanie narcystycznej identyfikacji grupowej wydaje się zatem stanowić mechanizm kompensacyjny – mający na celu zaspokojenie pewnych indywidualnych potrzeb. Identyfikację narcystyczną należy odróżnić od identyfikacji bezpiecznej, która stanowi dobrze ugruntowane zadowolenie z przynależności do danej grupy własnej i jest zbudowana na indywidualnym bezpieczeństwie (Cichocka, 2016). O ile bezpieczna identyfikacja grupowa wydaje się nie wpływać negatywnie na relacje wewnątrz- i międzygrupowe, o tyle narcyzm kolektywny odgrywa destrukcyjną rolę w wielu obszarach funkcjonowania społeczno-politycznego człowieka.

Narcyzm kolektywny – korelaty społeczno-polityczne

Większość badań nad narcyzmem kolektywnym dotyczy jego narodowej formy (narcystycznej identyfikacji z własnym narodem, zwanej narcyzmem narodowym; Marchlewska, Cichocka i in., 2021). Ich wyniki pokazują, że narcyzm narodowy łączy się z wrogością międzygrupową i agresją zwłaszcza wobec tych grup, które zdaniem kolektywnych narcyzmów zagrażają własnemu narodowi (Dyduch Hazar i in., 2019). Osoby osiągające wysokie wyniki na skalach narcyzmu narodowego odznaczają się także wysokimi wynikami na skalach prawicowego autorytaryzmu i orientacji na dominację społeczną (Golec de Zavala i in., 2009). Oznacza to, że narcyzi kolektywni z jednej strony łatwo podporządkowują się autorytetom i reagują wrogością wobec tych, którym brak poszanowania dla porządku społecznego (Altemeyer, 1996); z drugiej zaś popierają hierarchiczne postrzeganie świata, jako dżungli, w której silniejsze grupy dominują nad słabszymi (Pratto i in., 1994). Zgodnie z tą logiką, narcyzm narodowy okazał się iść w parze z popieraniem partii i ugrupowań politycznych, które stawiają cele narodu na pierwszym miejscu, nawet jeśli godzą tym samym w mniejszości (Marchlewska, Cichocka, Panayiotou i in., 2018). W Stanach Zjednoczonych osoby uzyskujące wysokie (vs. niskie) wyniki na skali narodowego narcyzmu popierały

kandydaturę Donalda Trumpa na urząd prezydenta (Federico i Golec de Zavala, 2018; Marchlewska, Cichocka, Panayiotou i in., 2018). Narodowy narcyzm łączył się również z poparciem dla Brexitu w Wielkiej Brytanii (Marchlewska, Cichocka, Panayiotou i in., 2018) oraz „Polexitu” w Polsce (Cisłak i in., 2020). Golec de Zavala i współpracownicy (2019) podsumowując cytowane badania, podkreślają, że kolektywni narcyzi mogą być szczególnie podatni na retorykę populistów, która to właśnie faworyzuje grupę własną, prymując zarazem nienawiść wobec grup obcych (por. Marchlewska, Cichocka, Panayiotou i in., 2018). Nie ulega zatem wątpliwości, że narcyzm kolektywny powinien wiązać się istotnie z takimi zjawiskami społeczno-politycznymi, jak: stosunek do demokracji, partycypacja polityczna, czy myślenie spiskowe. Sprawie tej poświęciłam więcej uwagi w badaniach, które stanowią drugą część mojego osiągnięcia naukowego.

Badania własne (część II)

Projekty wchodzące w skład drugiej części mojego osiągnięcia naukowego, poświęciłam temu, w jaki sposób kolektywni narcyzi postrzegają obowiązujący system polityczny, jakie formy zbiorowego działania są im szczególnie bliskie, a także jaki jest ich stosunek wobec grup obcych oraz grupy własnej. W szczególności, koncentrowałam się na pogłębieniu wiedzy z zakresu narcyzmu narodowego i jego związków z: poparciem dla demokracji (Marchlewska, Cichocka i in., 2021), a zatem chęcią oddania władzy w ręce współobywateli. Analizowałam także rolę narcyzmu narodowego w myśleniu spiskowym, połączonym z nieracjonalnym zachowaniem względem grupy własnej w postaci popierania polityki „antyszczepionkowej” (Cisłak i in., 2021) i niechęcią do zaszczepiania się w dobie pandemii COVID-19 (Marchlewska, Hamer i in., 2022). W dalszej kolejności, przyglądałam się relacji narcyzmu narodowego z lojalnością wobec grupy własnej (Marchlewska, Cichocka, Jaworska i in., 2020) oraz uprzedzeniami (Marchlewska, Cichocka, Jaworska i in., 2020) i działaniem zbiorowym na rzecz (Górska i in., 2020) oraz przeciwko grupom niższego statusu (Górska i in., 2022). W swoich badaniach sprawdzałam jak inne formy narcyzmu grupowego niż narodowa (narcyzm płciowy oraz wyznaniowy), łączą się z wrogim postrzeganiem grup obcych: przeanalizowałam relacje narcyzmu katolickiego z wiarą w *spisek gender* (Marchlewska, Cichocka i in., 2019) oraz narcyzmu płciowego (męskiego) z homonegatywnością (Marchlewska, Górska i in., 2021). Wreszcie, w serii badań poświęconych zbiorowemu działaniu na rzecz grup obcych, sprawdzałam związki między narcystyczną identyfikacją z osobami heteronormatywnymi, a chęcią działania na korzyść osób LGBT (Górska i in., 2020). Opisane prace pozwoliły lepiej zrozumieć specyfikę funkcjonowania narcyzów kolektywnych w świecie społeczno-politycznym. Prawie wszystkie zostały osadzone w kontekście bieżących wydarzeń, będących w centrum świata polityki. Poniżej przedstawiam szczegóły dotyczące kluczowych dla mojego dorobku prac.

Szczegółowy opis głównego osiągnięcia naukowego

Część I. Narcyzm indywidualny, a zachowania społeczno-polityczne

A. Narcyzm indywidualny, a poparcie dla demokracji

Demokratyczny charakter rozwija się tylko u ludzi doceniających samych siebie w taki sposób, który pozwala im docenić także innych
(Lasswell, 1962, s.162)

Czynniki odpowiedzialne za popieranie demokracji (vs. systemów autokratycznych) od lat stanowią obszar zainteresowania nie tylko nauk politycznych, ale także społecznych (Campbell i in., 1980; Lipset, 1959). W pierwszym tekście cyklu (Marchlewska, Castellanos i in., 2019) przyglądaliśmy się bliżej związkom narcyzmu indywidualnego z poparciem dla systemu demokratycznego. Wszystko po to, by zrozumieć, w jaki sposób wyolbrzymiony stosunek do samego/samej siebie, związany z nadwrażliwością na bodźce zagrażające Ja, będzie przekładał się na poparcie dla systemu, który wymaga otwartości na różne punkty widzenia – niekiedy sprzeczne z własnym (Sniderman, 1975).

Kluczowe przesłanki teoretyczne i empiryczne. Zgodnie z podejściem Sullivana i Transue (1999) poparcie dla demokracji zbudowane jest z jednej strony na własnym zainteresowaniu partycypacją obywatelską/polityczną; z drugiej zaś na respektowaniu tego, że inni również mają prawo brać udział w życiu państwa. Wymaga to poszanowania dla osób niekoniecznie podzielających nasze poglądy, czyli postawy, którą zwykle buduje się na poczuciu psychologicznego bezpieczeństwa (Sniderman, 1975). Oznacza to, że osoby niechętnie konfrontujące się z opiniami innymi niż własne, mogą czuć się w systemie demokratycznym niekomfortowo, czy wręcz czuć się zagrożone (Hastings i Shaffer, 2005). Jak pokazują wyniki badań, takimi osobami są te, które osiągają wysokie wyniki na skalach narcyzmu indywidualnego (Horvath i Morf, 2009).

Osoby narcystyczne uważają się za wyjątkowe i zasługujące na więcej od innych (Campbell i in., 2002). Nieustannie szukają potwierdzenia własnej „wyjątkowości” w swoim otoczeniu, nie tolerując przy tym sprzeciwu, czy jakiegokolwiek krytyki (Baumeister i Vohs, 2001). Co więcej, mają skłonność do postrzegania działań innych ludzi jako złowrogich (Cichocka i in., 2016), celowo wymierzonych przeciwko nim. W efekcie, często reagują agresją wobec tych, którzy podważają ich nieomyślność, zagrażając ich wielkościowemu obrazowi Ja (Horvath i Morf, 2009).

Najważniejsze elementy metody badawczej, zarys przeprowadzonych analiz oraz wybrane wyniki. Mając na uwadze wyżej przytoczone prawidłowości, w dwóch badaniach testowaliśmy związki narcyzmu z poparciem dla demokracji, kontrolując przy tym samoocenę bezpieczną (nienarcystyczną), prawicowy autorytaryzm (RWA), orientację na dominację społeczną (SDO) i zmienne demograficzne. Mieliśmy na celu sprawdzić, czy narcyzm indywidualny będzie negatywnie przewidywał poparcie dla demokracji, nawet przy kontroli zmiennych demograficznych oraz powiązanych z poglądami politycznymi (RWA i SDO). Analizowaliśmy także związki samooceny bezpiecznej z poparciem dla demokracji, przewidując opozycyjne związki narcyzmu *versus* samooceny bezpiecznej ze zmienną zależną. W Badaniu 2 dodatkowo dokonaliśmy pomiaru zaufania interpersonalnego, które wcześniej łączono z popieraniem wartości demokratycznych (Gibson, 1992; Miklikowska, 2012; Sullivan i Transue, 1999). We wcześniejszych badaniach narcyzm łączył się negatywnie z zaufaniem interpersonalnym (Back i in., 2013). Postanowiliśmy więc sprawdzić, czy zaufanie interpersonalne może pośredniczyć w relacji między narcyzmem, a poparciem dla demokracji.

Badanie 1 ($N = 407$) przeprowadzono na próbie Amerykanów. Badanie 2 ($N = 405$) zaś na próbie Polaków. Główne analizy przeprowadzono metodą regresji liniowej z poparciem dla demokracji jako zmienną zależną. Do analiz mediacyjnych wykorzystano także makro PROCESS (Hayes, 2017). W Badaniu 1 i Badaniu 2 stwierdzono istotny negatywny związek narcyzmu indywidualnego z poparciem dla demokracji. Samoocena nienarcystyczna łączyła się, z kolei, istotnie dodatnio z poparciem dla demokracji. Wyniki te otrzymano przy kontroli

wcześniej wspomnianych zmiennych (RWA, SDO, demograficznych). Zaufanie interpersonalne nie było istotnym mediatorem między narcyzmem, a poparciem dla demokracji. Stwierdzono jednak istotny efekt pośredni zaufania interpersonalnego w relacji między samooceną bezpieczną, a większym poparciem dla demokracji. W naszym badaniu relacja narcyzmu indywidualnego z zaufaniem interpersonalnym okazała się istotna jedynie na poziomie tendencji statystycznej.

Omówienie najważniejszych wyników oraz ich implikacje. Rezultaty naszego programu badawczego wykazały, iż sposób, w jaki postrzegamy samych siebie nie pozostaje bez znaczenia dla systemu politycznego, w którym czujemy się najlepiej. Badania przeprowadzone zarówno w młodszej demokracji, jaką jest Polska, jak i tej bardziej dojrzałej (amerykańskiej) wskazały na negatywną relację między narcyzmem indywidualnym a poparciem dla demokracji. Samoocena bezpieczna (oparta na autentycznym zadowoleniu z samego/samej siebie, które nie łączy się z szukaniem podziwu wśród innych i stanowi bufor chroniący przed zagrożeniami psychologicznymi; Cichocka i in., 2016; Marchlewska i Cichocka, 2017), pozytywnie przewidywała naszą zmienną zależną. Tym samym, udało się wyjaśnić rolę, jaką różne formy samooceny mogą pełnić w procesie popierania (vs. odrzucania) demokracji. Dalsze analizy wykazały, iż zaufanie interpersonalne pośredniczyło jedynie między samooceną bezpieczną, a poparciem dla demokracji (nie zaś między narcyzmem, a poparciem dla demokracji).

Z jakiego powodu zatem osoby narcystyczne nie popierają demokracji? Kluczowy może się okazać brak otwartości na poglądy inne niż własne i niechęć do liczenia się z wolą innych osób. Demokracja, która promuje pluralizm polityczny i otwartość na potrzeby różnych grup społecznych, może być sprzeczna ze sposobem postrzegania świata przez narcyzów. Nie bez znaczenia wydaje się również fakt, iż osoby osiągające wysokie wyniki na skali narcyzmu cenią sobie cechy narcystyczne u innych ludzi (Hart i Adams, 2014). Narcystyczna skłonność do wybierania na przywódców – podobnych do siebie – narcyzów, może ostatecznie prowadzić do rządów niedemokratycznych, opartych na woli jednej osoby, która nie zważa na nic prócz własnych interesów. Mechanizm ten wydaje się wyjątkowo niebezpieczny, gdy weźmiemy pod uwagę wyniki badań nad partycypacją polityczną, wskazujące na wzmożone zainteresowanie polityką u jednostek narcystycznych (Chen i in., 2021). Jeżeli rzeczywiście jest tak, że ci, którzy uzyskują wysokie wyniki na skalach narcyzmu są bardziej skłonni partycypować politycznie, los wielu państw może leżeć w rękach destrukcyjnych przywódców, którym przyświecają pobudki niezbyt korzystne dla ogółu społeczeństwa. Aby przyjrzeć się bliżej tej kwestii, w drugim artykule z cyklu zajmowaliśmy się badaniem związków między narcyzmem, a różnymi formami partycypacji politycznej.

B. Narcyzm indywidualny, a partycypacja polityczna i obywatelska

Aktywni obywatele to jedna z ważniejszych cech dobrze funkcjonujących demokracji (Dalton, 2008). Czy jednak jest tak, że osoby partycypujące zawsze czynią to po to, by przysłużyć się swojemu kraju, działać na jego korzyść? Jakie inne motywacje mogą im przyswiecać? Te pytania wydają się szczególnie ważne w kontekście partycypacji osób narcystycznych, które – jak pokazuje szereg badań – chętnie biorą udział w różnych formach życia obywatelskiego/politycznego. W drugim tekście cyklu (Rogoza i in., 2022) analizujemy związki narcyzmu z różnymi typami partycypacji, próbując jednocześnie wyjaśnić motywacje, leżące u podstaw „narcystycznego” brania udziału w życiu państwa.

Kluczowe przesłanki teoretyczne i empiryczne. Już w połowie XX wieku Fromm (1941) i Laswell (1956) teoretyzowali na temat motywacji leżących u podstaw zaangażowania politycznego. Zaproponowali hipotezy mówiące o ludziach, którzy zostali odrzuceni lub niedocenieni przez innych i by poradzić sobie z tą sytuacją, postanowili zaangażować się w życie polityczne/obywatelskie swojego kraju. Opisywano to jako swego rodzaju mechanizm kompensacyjny, zgodnie z którym angażowanie się w działania silnego kolektywu (np. partii politycznej lub innej organizacji) prowadziło do odzyskania poczucia sensu i kontroli nad własnym losem (Fromm, 1941). Przytoczony model teoretyczny bazował na założeniu, że angażowanie się w politykę może wynikać z typowo egocentrycznych pobudek – służąc jednostce partycypującej.

Czy zatem jest tak, że w pewnych sytuacjach zaangażowanie polityczne może stanowić sposób na realizację *narcystycznych* dążeń? Dowody empiryczne pozyskane przez wielu badaczy wydawały się pośrednio wskazywać na taką właśnie prawidłowość. Wystarczy przeanalizować charakter politycznych działań osób odznaczających się wysokim poziomem narcyzmu. Na przykład, w badaniach Chen i współpracowników (2021) narcyzm indywidualny szedł w parze z wysokim poziomem zainteresowania politycznego, ale jednocześnie niskim poziomem wiedzy politycznej. Osoby narcystyczne bywają więc skłonne do angażowania się w politykę, bez posiadania wiedzy na jej temat. Co więcej, jak pokazały wyniki innych badań (Peterson i Palmer, 2019), narcyzom często towarzyszy poczucie, że doskonale nadają się do pełnienia ważnych ról w kraju. Konrath i Tian (2018) odkryli także, że choć osoby narcystyczne mogą niekiedy wydawać się prospołeczne w swojej partycypacji, w rzeczywistości wcale takie nie są. Robią to przede wszystkim po to, by zyskać dla siebie pewnego rodzaju korzyści (np. zdobyć popularność w mediach społecznościowych). Ich partycypacja wydaje się zatem bardzo powierzchowna.

Najważniejsze elementy metody badawczej, zarys przeprowadzonych analiz oraz wybrane wyniki. Opierając się na wyżej wspomnianych prawidłowościach, w dwóch badaniach analizowaliśmy związki narcyzmu indywidualnego z partycypacją polityczną o charakterze normatywnym (np. podpisywanie petycji), jak i nienormatywnym (np. blokowanie ulic). W Badaniu 2, dodatkowo, sprawdzaliśmy potencjalne motywacje partycypacji politycznej narcyzów. Wśród analizowanych zmiennych znalazła się chęć wzmocnienia siebie (*ego boosting*), jak i chęć wywołania chaosu (*causing chaos*) wiążąca się z zachowaniami odwetowymi.¹

Badanie 1 ($N = 558$) przeprowadzono na próbie młodych, pełnoletnich Polaków. Badanie 2 ($N = 476$) zaś na próbie dorosłych Brytyjczyków. Główne analizy przeprowadzono metodą korelacji r-Pearsona oraz analizą regresji liniowej. W Badaniu 1 stwierdzono istotne związki narcyzmu z niemal wszystkimi rodzajami działań partycypacyjnych – od chęci zostania politykiem, przez aktywizm, po działania związane z bojkotami konsumenckimi. Narcyzm szedł w parze z normatywnym i nienormatywnym działaniem zbiorowym. Badanie 2 potwierdziło istotne relacje narcyzmu z większością wskaźników partycypacji politycznej. Wskazało także na potencjalne motywacje leżące u podstaw narcystycznej partycypacji. Pierwsza łączyła się z chęcią wzmocnienia siebie (*ego boosting*) poprzez podejmowanie się takich działań, które pozwolą innym dostrzec nasze pozytywne cechy. Druga, bardziej mroczna, łączyła się z chęcią wprowadzenia w kraju chaosu i wyrządzenia krzywdy innym

¹ W naszych badaniach sprawdzaliśmy także zależności między psychopatią i machiawelizmem, a partycypacją polityczną. Nie będę jednak poświęcać tym kwestiom większej uwagi, albowiem nie są one centralne dla mojego autoreferatu.

(*causing chaos*). Wyniki były istotne nawet wówczas, gdy skontrolowano inne zmienne istotnie powiązane z narcyzmem: psychopatię i machiawelizm.

Omówienie najważniejszych wyników oraz ich implikacje. Zaprezentowane badania rzuciły nowe światło na charakterystykę działania politycznego wśród narcyzów. Po pierwsze, potwierdzono, że osoby narcystyczne chętnie angażują się w większość form partycypacji politycznej. Po drugie, namierzono potencjalne motywacje leżące u podstaw *narcystycznego* zaangażowania w politykę. Zgodnie z naszymi hipotezami, wysoki narcyzm indywidualny szedł w parze z chęcią podbudowania samego/samej siebie na drodze partycypacji politycznej. Wynik ten dość dobrze odzwierciedla właściwości samego narcyzmu, który to przecież łączy się z dość aktywnym podejściem do wielu spraw, ekstrawersją, a także dążeniem do bycia w centrum uwagi (Morf i Rhodewalt, 2001). Jednostki narcystyczne wydają się wierzyć w to, że zaangażowanie polityczne da im szansę na wyeksponowanie swoich atutów i pozyskanie uwielbienia ze strony innych, którego przecież tak bardzo pragną. Z narcyzmem związana była także motywacja wzbudzania chaosu i dokonania zemsty na swoich wrogach poprzez zaangażowanie polityczne. Najwyraźniej branie udziału w życiu kraju (polityczne, czy obywatelskie) kojarzy się narcyzom z władzą, której pragną użyć do złowrogich celów.

Mając to wszystko na uwadze, należałoby się zastanowić nad tym, jak często partycypacja polityczna łączy się z tak zwanymi cnotami obywatelskimi (por. *good citizenship*; Denters i in., 2007). Z całą pewnością w wielu przypadkach chęć udziału w życiu kraju ma na celu poprawę jego sytuacji. Widać jednak, że niekoniecznie dotyczy się to osób narcystycznych, które angażują się w politykę po to, by wykorzystać ją do realizacji swoich własnych, niezbyt konstruktywnych z perspektywy społeczeństwa, potrzeb. Opisane tu badania wzbogacają zatem wiedzę nie tylko z zakresu narcyzmu, ale także samej partycypacji politycznej i obywatelskiej. Wskazują także na to, że jednostki narcystyczne mogą wykorzystywać sytuacje, które z założenia powinny służyć ogółowi, dla celów indywidualnych, a ich pozorne działanie na rzecz danej grupy własnej (np. narodu) może mieć w rzeczywistości zgoła inny charakter. Bazując na tych wynikach można wysnuć wniosek o wrogim usposobieniu narcyzów, którzy na drodze działania politycznego sieją chaos i szukają zemsty. Skąd bierze się ta agresja i jaki może mieć ona związek z „narcystyczną” percepcją świata? Jak pokazały wcześniejsze badania (Cichocka i in., 2016) osoby osiągające wysokie wyniki na skalach narcyzmu indywidualnego mają tendencję do tłumaczenie rzeczywistości przez pryzmat teorii spiskowych. Teorie te wskazują na pewną grupę osób, która w sekrecie rzekomo realizuje złowrogie plany, mające na celu wyrządzić krzywdę innym (Abalakina-Paap i in., 1999). Co ciekawe, wyjaśnienia spiskowe, przyjmowane przez narcyzów indywidualnych, dotyczą zarówno wiary w złowrogie działania członków grup obcych, jak i grupy własnej. Być może wyolbrzymianie zagrożenia przez jednostki narcystyczne i postrzeganie świata jako nastawionego przeciwko nim (Cichocka i in., 2016) skutkuje ciągłym poszukiwaniem „odwetu” na rzekomych spiskowcach. Proces ten może prowadzić do negatywnych zachowań względem niewinnych osób.

Wyżej opisane prace stawiają narcyzm indywidualny w negatywnym świetle. Wskazują na to, że jednostki narcystyczne chcą brać udział w życiu politycznym głównie po to, by realizować swoje własne interesy. Ich motywacje do angażowania się w życie kraju często opierają się na chęci pozyskania poklasku lub dokonania zemsty na prawdziwych, czy „wymyślonych” przeciwnikach. Osobom narcystycznym nie odpowiada system demokratyczny – pozostawia bowiem zbyt wiele miejsca na wyrażanie opinii opozycyjnych względem ich własnych

pomysłów. Czy podobne zjawiska dotyczą osób, które narcystycznie identyfikują się z grupą? Kwestii tej poświęcam dalszą część mojego referatu.

Część II. Narcyzm kolektywny, a zachowania społeczno-polityczne

A. Narcyzm kolektywny, a poparcie dla demokracji

Trzeci tekst cyklu (Marchlewska, Cichocka i in. 2021) ponownie nawiązuje do psychologicznego podłoża wyrażania poparcia (vs. sprzeciwu) dla systemu demokratycznego. Stanowi, tym samym, uzupełnienie wyników opisanych w pierwszym tekście cyklu (Marchlewska, Castellanos i in., 2019), wskazujących na pozytywną relację między indywidualną defensywnością (narcyzmem indywidualnym) a odrzucaniem demokracji. Tym razem jednak szczególna uwaga została poświęcona nie indywidualnej, lecz grupowej defensywności w formie narcyzmu kolektywnego.

Kluczowe przesłanki teoretyczne i empiryczne. Wcześniejsze badania dotyczące kolektywnego narcyzmu jednoznacznie wskazywały na jego związki z przeciwstawianiem się zasadom obowiązującym w społeczeństwie, niechęcią wobec grup obcych, w tym mniejszościowych, a także nadwrażliwością na bodźce rzekomo zagrażające grupie własnej (Cichocka, 2016). Narcyzm kolektywny charakteryzuje także poparcie dla agresji i przemocy, zwłaszcza względem takich grup obcych, które mogłyby zagrozić pozytywnemu wizerunkowi grupy własnej (Golec de Zavala i in., 2009; Jaśko i in., 2020). Co ciekawe, osoby osiągające wysokie wyniki (vs. niskie) na skali narcyzmu kolektywnego są skłonne wyrażać wrogość także wobec członków/członkiń grupy własnej, traktując ich w sposób instrumentalny celem uzyskania indywidualnych korzyści (Cichocka, i in., 2021). Wydaje się zatem, że narcyzm kolektywny jest zjawiskiem destrukcyjnym zarówno dla grup obcych, jak i grupy własnej. Mając na uwadze, że preferencja dla wartości demokratycznych jest zbudowana na psychologicznym bezpieczeństwie i chęci „współdzielenia władzy ze współobywatelami” (Lasswell, 1962), zakładałyśmy, że może nie iść w parze z narcyzmem kolektywnym odnoszącym się do własnego narodu (narcyzmem narodowym).

Najważniejsze elementy metody badawczej, zarys przeprowadzonych analiz oraz wybrane wyniki. Nasze hipotezy testowałyśmy w dwóch badaniach, kontrolując przy tym bezpieczną formę identyfikacji narodowej, RWA, SDO, narcyzm indywidualny, bezpieczną samoocenę i zmienne demograficzne (Badanie 1 i 2). Dodatkowo, w badaniu 2 analizowałyśmy rolę cynizmu społecznego (negatywnego poglądu na ludzką naturę, jako uniemożliwiającego jednostce uczciwe postępowanie; Pattyn i in., 2012) w kształtowaniu się narcystycznych postaw względem demokracji. Badanie 1 ($N = 407$) przeprowadzono na próbie Amerykanów, a Badanie 2 ($N = 570$) na próbie Polaków. Główne analizy przeprowadzono metodą regresji liniowej z poparciem dla demokracji jako zmienną zależną. Do analiz mediacyjnych wykorzystano także makro PROCESS (Hayes, 2017). W Badaniu 1 i Badaniu 2 stwierdzono istotny negatywny związek narcyzmu kolektywnego z poparciem dla demokracji. Co ciekawe, nienarcystyczna (bezpieczna) identyfikacja narodowa z poparciem dla demokracji była związana dodatnio. Wyniki te otrzymano przy kontroli wcześniej wspomnianych zmiennych. Stwierdzono także istotny efekt pośredni: cynizm społeczny mediował negatywną relację między narcyzmem narodowym, a poparciem dla demokracji.

Omówienie najważniejszych wyników oraz ich implikacje. Badania przeprowadzone zarówno na polskiej, jak i amerykańskiej próbie wskazały na negatywny związek między narcyzmem narodowym, a poparciem dla demokracji. Tym samym, potwierdzono

wcześniejsze przypuszczenia dotyczące roli, jaką psychologiczna defensywność może odgrywać w wyborach politycznych człowieka (Hastings i Shaffer, 2005). W omawianym tekście defensywność ta jednak miała charakter grupowy – odnosiła się bowiem do narcystycznej identyfikacji z własnym narodem. Realizacja opisanego projektu wzbogaciła zatem wiedzę na temat kolektywnych narcyzów, uwydatniając ich brak niską wiarę w dobre kierowanie losem grupy własnej przez jej członków.

Pomimo tego, że narcyzi kolektywni obsesyjnie dążą do ochrony pozytywnego wizerunku grupy własnej w oczach innych, domagając się uznania i podziwu ze strony grup obcych, wydają się niechętni do oddania władzy w ręce członków grupy własnej. Dlaczego tak jest? Nasze wyniki wskazują, że może to wynikać z wysokiego cynizmu społecznego, który to idzie w parze zarówno z narcyzmem kolektywnym, jak i niechęcią do demokracji. Cynizm społeczny łączy się z brakiem zaufania do innych. Ta negatywna wizja ludzkiej natury jako wyzbytej z zasad moralnych i zawładniętej chęcią zysku, może prowadzić kolektywnych narcyzów do wątplenia w dobre wybory obywateli. Proces ten wydaje się przekładać na niechęć do popierania demokracji, która to przecież oparta jest na aktywności i wyborach obywatelskich. Badania te wskazują zatem na pewien paradoks, związany z postawami narcyzów kolektywnych, którzy to z jednej strony deklarują wyjątkowość własnego narodu, by z drugiej strony niezbyt chętnie oddawać władzę w ręce obywateli, którzy go współtworzą. Czy zatem narcyzi kolektywni rzeczywiście są oddani swojemu narodowi? A może ich „miłość” do narodu jest tylko powierzchowna?

B. Narcyzm kolektywny, a stosunek do grupy własnej

Czwarty (Cisłak i in., 2021), piąty (Marchlewska, Hamer i in., 2022) oraz szósty (Marchlewska, Cichoćka, Jaworska i in., 2020) tekst cyklu koncentrują się na relacji narcyzmu narodowego z postawami korzystnymi (vs. nie) dla grupy własnej. Artykuły czwarty oraz piąty dotyczą postaw (anty)szczepionkowych, które szkodzą zarówno jednostce, jak i całej grupie. Tekst szósty nawiązuje do chęci opuszczenia grupy własnej celem pozyskania korzyści osobistych.

B.1. Narcyzm kolektywny, a (nie)dbałość o dobro grupy własnej. Postawy (anty)szczepionkowe.

Kluczowe przesłanki teoretyczne i empiryczne. Ostatnie lata pandemii COVID-19 pokazały, że jedną z form dbałości o losy całego społeczeństwa, jest pozytywny stosunek do szczepień. Jak wykazały liczne badania, przyjęcie szczepionki przeciwko COVID-19 łączyło się z łagodniejszym przebiegiem objawów choroby i mniejszą liczbą zgonów, co pozostawało nie bez znaczenia dla system opieki zdrowotnej w państwie (Willis i in., 2021). Negatywny stosunek do szczepień (nie tylko tych przeciwko COVID-19) może mieć tragiczne skutki dla grupy własnej. Prowadzi do wzrostu zachorowalności na takie choroby zakaźne, które współczesna medycyna – właśnie dzięki szczepionkom – uznaje za zwalczone (np. świnka czy odra; McBrien i in., 2003). I choć w wielu państwach obowiązek przyjęcia podstawowych szczepień jest sprawą oczywistą, coraz częściej zaobserwować można protesty, organizowane przez ruchy „antyszczepionkowców”. Osoby te przeciwstawiają się konieczności szczepienia siebie i własnych dzieci, domagając się zmian w ustawodawstwie (de Benedetti, 2018). Powołują się przy tym na teorie spiskowe, zgodnie z którymi szczepionki mają rzekomo służyć złowieszczy celom (np. inwigilowaniu osób zaszczepionych poprzez wszczepianie chipów), przyświecającym wrogim, działającym w sekrecie, grupom naukowców i

farmaceutów (Jolley i Douglas, 2014). Zgodnie z tą retoryką, szczepienia stanowią ogromne zagrożenie dla całej ludzkości (w tym dla grupy własnej).

Biorąc pod uwagę wyżej wspomniane prawidłowości, w dwóch artykułach (Cislak i in., 2021; Marchlewska, Hamer i in., 2022) sprawdzaliśmy jak narodowa wersja narcyzmu kolektywnego (narcyzm narodowy) łączy się z postawami wobec szczepionek. Zakładaliśmy, że narcyzm narodowy, idący w parze z obsesyjnym wyolbrzymianiem różnego rodzaju zagrożeń (Cichocka i in., 2016), będzie przewidywał postawy „antyszczepionkowe” w postaci: a. chęci zniesienia obowiązku szczepień (Cislak i in., 2021), b. niechęci do zaszczepienia się przeciwko COVID-19 (Marchlewska, Hamer i in., 2022). Sprawdzaliśmy także, czy relacja między narcyzmem narodowym, a negatywnymi postawami wobec szczepionek będzie zapośredniczona przez wiarę w teorie spiskowe dotyczące szczepień.

Najważniejsze elementy metody badawczej, zarys przeprowadzonych analiz oraz wybrane wyniki. Relacje między narodowym narcyzmem i postawami antyszczepionkowymi analizowaliśmy w sześciu badaniach korelacyjnych. Badania zostały przeprowadzone w Polsce, w której to niechęć do szczepień była szczególnie widoczna w dobie pandemii COVID-19 (w grudniu 2021r. jedynie 54% Polaków posiadało status osób „w pełni zaszczepionych”). We wszystkich badaniach kontrolowaliśmy bezpieczną formę identyfikacji narodowej. Główne analizy przeprowadzono metodą regresji liniowej, a także przy użyciu modelowania równań strukturalnych (Cislak i in., 2021; Badanie 4). Do analiz mediacyjnych (Marchlewska, Hamer i in., 2022) wykorzystano także makro PROCESS (Hayes, 2017).

- a. Związki narodowego narcyzmu z ogólnymi postawami „antyszczepionkowymi” testowano w czterech badaniach (Cislak i in., 2021). Badanie 1 ($N = 361$) i Badanie 2 ($N = 178$) wykazały pozytywną relację między narcyzmem narodowym, a chęcią zniesienia obowiązku szczepień. Relacje te były istotne po uwzględnieniu kowariantów: bezpiecznej identyfikacji narodowej, zmiennych demograficznych (Badanie 1 i 2), a także indywidualnego narcyzmu (Badanie 2). W badaniu 3 ($N = 1048$) stwierdzono pozytywny związek narcyzmu narodowego z wiarą w teorie spiskowe dotyczące szczepionek. Badanie 4 ($N = 811$) wykazało, że relacja między narcyzmem narodowym, a poparciem dla zniesienia obowiązkowych szczepień była zapośredniczona przez myślenie spiskowe dotyczące szczepień. Relacje te były istotne po uwzględnieniu kowariantów: bezpiecznej identyfikacji narodowej, zmiennych demograficznych (Badanie 4), a także indywidualnego narcyzmu (Badanie 3). Co ciekawe, bezpieczna identyfikacja narodowa była negatywnie związana z myśleniem spiskowym. Narcyzm indywidualny łączył się z myśleniem spiskowym pozytywnie.
- b. Związki narodowego narcyzmu z postawami „antyszczepionkowymi” dotyczącymi COVID-19 testowano w dwóch badaniach (Marchlewska, Hamer i in., 2022). Badanie 1 ($N = 432$) i Badanie 2 ($N = 807$) wykazały negatywną relację między narcyzmem narodowym, a chęcią zaszczepienia się przeciwko COVID-19. Badania wykazały także, że relacja ta była zapośredniczona przez myślenie spiskowe dotyczące szczepień przeciwko COVID-19. Relacje te były istotne po uwzględnieniu kowariantów: bezpiecznej identyfikacji narodowej i zmiennych demograficznych (Badanie 1 i Badanie 2) oraz identyfikacji z całą ludzkością (Badanie 2). Bezpečna identyfikacja narodowa i identyfikacja z całą ludzkością łączyły się pozytywnie z chęcią przyjęcia szczepionki. Stwierdzono także istotny efekt pośredni: spiskowe przekonania dotyczące szczepień przeciwko COVID-19 mediowało relację między bezpieczną identyfikacją narodową, a chęcią przyjęcia szczepienia.

Omówienie najważniejszych wyników oraz ich implikacje. Opisane badania dostarczyły wiedzy na temat związków narcyzmu kolektywnego z działaniem na niekorzyść grupy własnej. Wyniki mają istotne teoretyczne i praktyczne implikacje. Wyniki wykazały bowiem, że wrogość, z jaką narcyzi kolektywni patrzą na świat, może uderzyć w nich samych, a także w ich grupę własną, o której uznanie przecież tak bardzo walczą. Opisany program badawczy pozwolił na zbadanie mechanizmu, który może odpowiadać za narcystyczną niechęć do szczepień. Wydaje się, że ważną rolę pełni tu, charakterystyczne dla narcyzów kolektywnych, postrzeganie rzeczywistości jako wrogiej, pełnej pułapek, zastawionych przez spiskujące grupy obce. To właśnie myślenie spiskowe inspirowane do odrzucania dowodów naukowych i postępowania wbrew interesom grupy własnej. Brak gotowości do przyjęcia szczepionki przeciwko COVID-19, jak i wspieranie rozwiązań legislacyjnych, które długofalowo prowadzić mogą do zmniejszenia zdrowia społeczeństwa, z całą pewnością nie jest w interesie narodu. Wygląda zatem, że – przynajmniej w pewnych sytuacjach – narcystyczna identyfikacja wśród członków nie sprzyja grupie własnej. W jakich jeszcze sytuacjach może się to objawiać?

B.2. Narcyzm kolektywny, a chęć opuszczenia grupy własnej dla dobra indywidualnego

Kluczowe przesłanki teoretyczne i empiryczne. Szósty (Marchlewska, Cichocka, Jaworska i in., 2020) tekst cyklu przedstawia funkcję, jaką kolektywny narcyzm w odniesieniu do własnego narodu może pełnić w kształtowaniu się relacji wewnątrz- i międzygrupowych. Praca ta wzbogaca zatem wiedzę z zakresu stosunku kolektywnych narcyzów do grupy własnej, otwierając zarazem kolejny wątek niniejszego autoreferatu: związany z postawami wobec grup obcych.

Analizie poddano szereg zmiennych, w tym a. lojalność wobec grupy własnej – definiowaną jako gotowość do opuszczenia własnego kraju „na dobre” celem pozyskania indywidualnych korzyści. Przyglądaliśmy się także b. grupowej defensywności – rozumianej jako negatywna reakcja na filmy, które zwracają uwagę na błędy popełnione przez grupę własną (naród polski) w przeszłości oraz c. postawom międzygrupowym w kontekście relacji polsko-ukraińskich.

Mając na uwadze, że wcześniejsze badania wskazywały na niskie poczucie kontroli osobistej (Cichocka i in., 2018) jako stan leżący u podłoża kolektywnego narcyzmu, dokonaliśmy także pomiaru tej zmiennej. Zgodnie z wcześniejszym teoretyzowaniem (Cichocka, 2016; Tajfel, 1978; Turner i in., 1987) zakładaliśmy, że niskie poczucie osobistej kontroli będzie pozytywnie związane z reakcją kompensacyjną w postaci wzmożonej, narcystycznej, identyfikacji z silnym kolektywem (w tym przypadku: narodem polskim). Zakładaliśmy, że tego rodzaju identyfikacja grupowa, pojawiająca się jako odpowiedź na poczucie zagrożenia (Cichocka i in., 2018), nie powinna łączyć się z autentycznym umiłowaniem dla swojego narodu, a stanowić jedynie próbę poradzenia sobie z indywidualnymi problemami. W efekcie zakładaliśmy dodatni związek narcyzmu kolektywnego z brakiem lojalności wobec grupy własnej, celem pozyskania indywidualnego zysku. Jak pokazały liczne badania, kolektywny narcyzm łączył się nie tylko z wyolbrzymionym obrazem grupy własnej i potrzebą ciągłego potwierdzania jej wartości w oczach innych (Golec de Zavala i in., 2009), ale także nadwrażliwością na bodźce zagrażające grupie własnej i wyolbrzymianiem zagrożenia ze strony grup obcych (Cichocka, 2016). Dlatego też, zakładaliśmy jego dodatni związek z defensywnością grupową i wrogością wobec grupy obcej.

Najważniejsze elementy metody badawczej, zarys przeprowadzonych analiz oraz wybrane wyniki. W badaniu przeprowadzonym na dużej ($N = 1007$), reprezentatywnej próbie Polaków testowaliśmy hipotezę zgodnie z którą narcyzm narodowy powinien mediować relację między niskim poczuciem indywidualnej kontroli, a: a. niższą lojalnością wobec grupy własnej, b. wyższą defensywnością grupową i c. gorszymi postawami wobec grupy obcej (Ukraińców). Kontrolowaliśmy przy tym identyfikację narodową, tym razem, rozróżniając jej dwa komponenty (*self-investment, self-definition*; Leach i in., 2008). Główne analizy przeprowadzono przy użyciu modelowania równań strukturalnych. Rezultaty wykazały, że narodowy narcyzm pośredniczył w relacji między niskim poczuciem indywidualnej kontroli, a: a. niższą lojalnością grupową, b. defensywnością grupową i c. negatywnymi postawami międzygrupowymi. Bezpieczna identyfikacja grupowa pośredniczyła w relacji między wysokim poczuciem indywidualnej kontroli, a wyższą lojalnością grupową oraz pozytywnymi postawami międzygrupowymi.

Omówienie najważniejszych wyników oraz ich implikacje. Badania przyczyniły się do lepszego zrozumienia roli jaką narcystyczna (vs. bezpieczna) identyfikacja narodowa może pełnić w wyjaśnianiu postaw wobec grupy własnej oraz innych grup. Wskazały na narcyzm kolektywny jako zmienną powiązaną zarówno z brakiem lojalności wobec „swoich”, jak i wrogością wobec „obcych”. Potwierdziły także efekty wcześniejszych badań, przeprowadzonych, między innymi, w schematach eksperymentalnych (Cichocka i in., 2017), które to wskazywały na nasilenie narcystycznej identyfikacji w odpowiedzi na indywidualne zagrożenie. Opisane badanie pozwoliło także na lepsze zrozumienie bezpiecznego rodzaju identyfikacji narodowej, która to pojawia się u osób z wysokim poczuciem kontroli indywidualnej i łączy się z pozytywnymi postawami wewnątrz- i międzygrupowymi. Wygląda na to, że to przede wszystkim te jednostki, którym towarzyszy psychologiczne bezpieczeństwo, mogą identyfikować się z grupami w sposób konstruktywny, korzystny dla grupy własnej i grup obcych. Opisane rezultaty wydają się wskazywać na narcyzm narodowy jako identyfikację wywodzącą się z niezaspokojonych psychologicznych potrzeb jednostki. Identyfikację, która przynosi szkodę grupie własnej, jak i grupom obcym. Jak daleko idące mogą być szkodliwe korelaty kolektywnego narcyzmu w aspekcie relacji międzygrupowych? Kwestii tej poświęcam dalszą część mojego autoreferatu.

C. Narcyzm kolektywny, a stosunek do grup obcych

Kolejne cztery teksty dotyczą związków różnych form narcyzmu kolektywnego (np. religijnego/wyznaniowego; Marchlewska, Cichocka i in., 2019, płciowego; Marchlewska, Górka i in., 2021, związanego z orientacją seksualną; Górka i in., 2020, a także narodowego; Górka i in., 2022) z wrogością międzygrupową. Dostarczają one wiedzy na temat tego, jak narcyzm kolektywny łączy się z negatywnym stosunkiem do wielu grup obcych i jak różne formy wrogość ta może przybierać. Są to jedne z pierwszych prac, które analizują narcystyczną identyfikację w odniesieniu do innej grupy niż narodowa. Poniżej opisuję każdą z nich.

C.1. Narcyzm wyznaniowy, myślenie spiskowe i wrogość międzygrupowa

Kluczowe przesłanki teoretyczne i empiryczne. Relacja między narodową wersją kolektywnego narcyzmu, a myśleniem spiskowym została opisana kilka stron wcześniej (por. Marchlewska, Hamer i in., 2022). Wyolbrzymione poczucie zagrożenia, charakterystyczne dla narcystycznej identyfikacji grupowej (Cichocka, 2016) okazało się łączyć pozytywnie z

myśleniem spiskowym, które to z kolei wiązało się z zachowaniami niekorzystnymi dla grupy własnej.

Siódmy (Marchlewska, Cichocka i in., 2019) tekst cyklu przedstawia rolę, jaką narcyzm kolektywny w odniesieniu do grupy wyznaniowej (katolików) może pełnić w kształtowaniu się myślenia spiskowego i wrogości wobec osób, które nie podążają drogą wybraną przez grupę własną. W szczególności, bliżej przyglądaliśmy się pokładaniu wiary w spisek, tak zwanych „genderystów”, którzy to – zgodnie z głoszoną teorią – mieli w sekrecie dążyć do zniszczenia Kościoła Katolickiego i deprawacji całej ludzkości, celem wprowadzenia w kraju systemu totalitarnego (Graff, 2014). Teoria ta w dużej mierze opierała się na posądzaniu naukowców zajmujących się badaniami nad płcią, a także feministek oraz osób nieheteronormatywnych o sekretne działania wymierzone przeciwko katolikom. Myśl ta była obecna zarówno w Polsce, jak i w innych państwach europejskich (Rosenkranz, 2008). Mając na uwadze, iż kolektywny narcyzm łączył się z wyolbrzymianiem zagrożenia ze strony różnych grup oraz interpretowaniem nawet ambiwalentnych sygnałów międzygrupowych, jako wrogich (Cichocka, 2016), zakładaliśmy, że narcystyczne identyfikowanie się z katolikami będzie szło w parze z wiarą w spisek „genderystów”. Sprawdzaliśmy także, czy wiara w złowrogię działania tej właśnie grupy będzie dodatnio związana z homonegatywnością oraz chęcią ukarania osób, które nie postępują w zgodzie z wartościami katolickimi.

Najważniejsze elementy metody badawczej, zarys przeprowadzonych analiz oraz wybrane wyniki. W dwóch badaniach przeprowadzonych na polskich katolikach (Badanie 1, $N = 1019$ i Badanie 2, $N = 223$) sprawdzaliśmy związki katolickiego narcyzmu kolektywnego z wiarą w „spisek genderystów”. Testowaliśmy także rolę przekonań spiskowych w mediowaniu relacji między narcyzmem kolektywnym, a dystansem wobec osób nieheteronormatywnych oraz chęcią ukarania osób, które nie żyją w zgodzie z wartościami wyznawanymi przez katolików. Kontrolowaliśmy przy tym zmienne demograficzne oraz religijność. Główne analizy przeprowadzono przy użyciu regresji liniowej, w której myślenie spiskowe (DV1), a także homonegatywność (DV2) i wrogość wobec osób postępujących wbrew wartościom katolickim (DV3) były traktowane jako zmienne zależne. Do analiz mediacyjnych wykorzystano także makro PROCESS (Hayes, 2017). W Badaniu 1 i Badaniu 2 stwierdzono istotny pozytywny związek narcyzmu kolektywnego z myśleniem spiskowym. Dalsze analizy wykazały istotny efekt mediacji: myślenie spiskowe pośredniczyło w relacji między narcyzmem kolektywnym a wrogością międzygrupową (DV2 i DV3). Rezultaty wskazały także jednoznacznie, że wiara w Boga/religijność nie szły w parze z myśleniem spiskowym po uwzględnieniu kolektywnego narcyzmu. Chodzi tu zatem o konkretny rodzaj identyfikacji grupowej, która wzbudzała w respondentach poczucie zagrożenia, powiązane następnie z wrogim nastawieniem wobec grup obcych, nie zaś o samą religijność.

Omówienie najważniejszych wyników oraz ich implikacje. Realizacja projektu pozwoliła na lepsze zrozumienie roli, jaką defensywna identyfikacja wyznaniowa, w postaci kolektywnego narcyzmu katolickiego, może pełnić w kształtowaniu się relacji międzygrupowych. Tym samym, nasze badania wzbogaciły wiedzę na temat narcyzmu kolektywnego o lepsze zrozumienie jego wyznaniowej odsłony, która – podobnie jak narcyzm narodowy (Cichocka i in., 2016), okazała się istotnie powiązana z myśleniem spiskowym i wrogością międzygrupową. Co ciekawe, w przypadku wskaźników wrogości, istotne efekty stwierdzono zarówno dla ujęcia bardziej globalnego, czyli potrzeby siłowego zmuszenia innych do postępowania zgodnie z wartościami cenionymi przez katolików, jak i negatywnych postaw wobec konkretnej grupy (osób nieheteronormatywnych). Rezultaty

wskazały zatem, że defensywna identyfikacja z katolikami, prawdopodobnie za sprawą wiary w spisek „genderystów”, może pełnić ważną funkcję w budowaniu postaw homofobicznych. Jakże jeszcze rodzaje kolektywnego narcyzmu mogą łączyć się z wrogością wobec tej grupy?

C.2. Narcyzm płciowy i wrogość międzygrupowa

Kluczowe przesłanki teoretyczne i empiryczne. W ósmym tekście cyklu (Marchlewska, Górka i in., 2021) przyglądaliśmy się relacji między narcystyczną identyfikacją z własną grupą płciową, a negatywnymi postawami wobec osób nieheteronormatywnych. Wcześniejsze badania wykazały, iż uprzedzenia wobec tej właśnie grupy silniejsze są wśród mężczyzn, aniżeli kobiet (Petersen i Hyde, 2011). Rezultat ten wyjaśniano istotną rolą, jaką dystansowanie się wobec osób sprzeciwiających się powszechnie przyjętym normom płciowym miało pełnić w budowaniu poczucia własnej męskości (Kimmel, 1997). Zgodnie z tym rozumowaniem, homonegatywność miała być sposobem na obronienie własnej, niekiedy zagrożonej, męskości i – tym samym – strategią pozwalającą na redukcję psychologicznego zagrożenia (Rubin i Hewstone, 1998). Kolejne badania wykazały (Falomir-Pichastor i Mugny, 2009), że mechanizm ten zachodził przede wszystkim u tych mężczyzn, którzy silnie identyfikowali się z własną grupą płciową. Badanie to nie uwzględniało jednak rozróżnienia na typ identyfikacji, jaką charakteryzowali się respondenci. Mając na uwadze, że to przede wszystkim narcystyczna identyfikacja grupowa, podszyta poczuciem zagrożenia (Golec de Zavala i in., 2009), łączyła się z wrogością międzygrupową, zakładaliśmy, że męska odmiana narcyzmu kolektywnego (nie zaś identyfikacja z mężczyznami w ogóle) będzie łączyła się z wrogością wobec gejów i lesbijek.

Najważniejsze elementy metody badawczej, zarys przeprowadzonych analiz oraz wybrane wyniki. W dwóch badaniach (Badanie 1, $N = 235$ i Badanie 2, $N = 199$), przeprowadzonych na polskich respondentach, testowaliśmy związki kolektywnego narcyzmu płciowego z homonegatywnością (Badanie 1) oraz chęcią angażowania się w działanie zbiorowe wymierzone przeciwko gejom i lesbijkom (Badanie 2). Dodatkowo, w badaniach kontrolowaliśmy płeć respondentów i kontakt międzygrupowy (Badanie 1 i 2), a także bezpieczną identyfikację z własną grupą płciową (Badanie 1) i samoocenę płciową (Badanie 2) oraz postrzegane zagrożenie ze strony osób nieheteronormatywnych (Badanie 2). W badaniu 2 testowaliśmy także hipotezę, że wyższe postrzegane zagrożenie ze strony gejów i lesbijek będzie mediować relację między męskim narcyzmem, a wrogością wobec gejów i lesbijek, wyrażoną jako chęć wzięcia udziału w demonstracji przeciwko tejże grupie. Główne analizy przeprowadzono przy użyciu regresji liniowej, w której wrogie postawy wobec grupy obcej traktowano jako zmienne zależne. Do analiz mediacyjnych wykorzystano także makro PROCESS (Hayes, 2017). W Badaniu 1 i Badaniu 2 wykazano, że narcyzm kolektywny w odniesieniu do płci był istotnie związany z wrogością wobec gejów i lesbijek wśród mężczyzn. Okazało się także, że relacja między narcyzmem kolektywnym, a wrogością wobec gejów i lesbijek była zapośredniczona przez postrzegane zagrożenie grupowe.

Omówienie najważniejszych wyników oraz ich implikacje. Nasze badania wskazały na narcyzm kolektywny w odniesieniu do grupy płciowej (męskiej), jako zmienną istotnie związaną z wrogością wobec tych, którzy łamią normy związane z przestrzeganiem ról płciowych. Zarówno bezpieczna identyfikacja grupowa, jak i samoocena w odniesieniu do własnej grupy płciowej nie łączyły się istotnie z homonegatywnością. Wyniki podkreśliły zatem jak istotne w badaniach nad predyktorami wrogości międzygrupowej jest rozróżnienie na narcystyczny (vs. nie) stosunek do grupy własnej. Z jednej strony, męski narcyzm za sprawą wyolbrzymiania zagrożenia ze strony osób nieheteronormatywnych łączył się z

wrogimi postawami wobec tej grupy. Z drugiej, silna nienarcystyczna identyfikacja z mężczyznami nie przekładała się na wrogi stosunek wobec gejów i lesbijek. Wnioski wyciągnięte z opisanego projektu stanowiły także istotny wkład w psychologię działania zbiorowego. Pokazały bowiem, iż narcyzi kolektywni nie tylko dystansują się wobec grup obcych, ale także są gotowi brać udział w demonstracjach wymierzonych przeciwko tym grupom. Wątek ten analizuję w dalszej części mojego referatu.

C.3. Narcyzm kolektywny i zbiorowe działanie związane wrogością międzygrupową

Kluczowe przesłanki teoretyczne i empiryczne. Teksty dziewiąty (Górska i in., 2022) i dziesiąty (Górska i in., 2020) stanowią rozszerzenie wątku dotyczącego działania zbiorowego, poruszanego tekście ósmym (Badanie 2; Marchlewska, Górska i in., 2021). Wcześniej opisane Badanie 2 (Marchlewska, Górska i in., 2021) wskazało na pozytywny związek między narcystyczną identyfikacją z mężczyznami, a wrogością wobec osób nieheteronormatywnych. Wrogość ta była wyrażana poprzez chęć wzięcia udziału w zbiorowym działaniu (demonstracji), mającym na celu ograniczenie praw gejów i lesbijek. W ten sposób, osoby narcystyczne kolektywnie miały radzić sobie z poczuciem zagrożenia, indukowanym przez jednostki niestosujące się do powszechnie uznawanych norm płciowych. Analiza różnych form działania zbiorowego była przedmiotem zainteresowania kolejnych tekstów, wchodzących w skład niniejszego autoreferatu.

W tekście dziewiątym (Górska i in., 2022) skoncentrowaliśmy się na protestach, które odbyły się we wrześniu 2015r. w Warszawie i miały na celu wyrazić **sprzeciw** wobec przyjmowania przez Polskę uchodźców z Syrii. Ponownie, mając na uwadze, że kolektywny narcyzm łączy się z chronicznym poczuciem zagrożenia ze strony grup obcych (Golec de Zavala i in., 2009), zakładaliśmy, że u podstaw brania udziału w tego typu wydarzeniach może leżeć narcystyczna identyfikacja z narodem polskim.

W tekście dziesiątym (Górska i in., 2020) po raz kolejny przyglądaliśmy się potencjalnej funkcji, jaką narcystyczna identyfikacja może pełnić w działaniu zbiorowym. Tym razem jednak analizowaliśmy relacje różnych form narcyzmu kolektywnego (a. narodowego, b. w odniesieniu do płci oraz c. w odniesieniu do orientacji seksualnej) z chęcią działania **na rzecz** różnych grup często dyskryminowanych (odpowiednio: a. uchodźców, b. kobiet oraz c. mniejszości seksualnych). Zakładaliśmy, że narcystyczna identyfikacja z grupą dominująca będzie negatywnie związana z chęcią angażowania się w akcje wyrażające solidarność z grupą niższego statusu.

Najważniejsze elementy metody badawczej, zarys przeprowadzonych analiz oraz wybrane wyniki. Relacje między narcyzmem kolektywnym, a działaniem zbiorowym przeciwko lub na rzecz różnych grup analizowaliśmy w 5 badaniach, przeprowadzonych w Polsce. We wszystkich badaniach kontrolowaliśmy bezpieczną formę identyfikacji grupowej. Główne analizy przeprowadzono przy użyciu modelowania równań strukturalnych.

- a. Związki narodowego narcyzmu z postawami wobec imigrantów i uchodźców oraz chęcią zaangażowania się w działanie zbiorowe przeciwko tej grupie analizowano w dwóch badaniach (Górska i in., 2022). Badanie 1 (N = 193) i Badanie 2 (N = 598) wykazały pozytywne związku narodowego narcyzmu z chęcią angażowania się w działania zbiorowe wymierzone przeciwko imigrantom i uchodźcom. Relacja ta okazała się zapośredniczona przez wrogie nastawienie narodowych narcyzów

względem tych grup. Bezpieczna identyfikacja narodowa nie łączyła się dodatnio z wrogością międzygrupową.

- b. Związki różnych form narcyzmu z działaniem na rzecz grup obcych analizowano w trzech badaniach przeprowadzonych w Polsce. Badanie 1 ($N = 162$) wykazało, że narcystyczna identyfikacja narodowa łączyła się z mniejszą chęcią zaangażowania się w zbiorowe działanie na rzecz uchodźców. Badanie 2 ($N = 258$) wykazało, że narcystyczna identyfikacja z mężczyznami łączyła się z mniejszą chęcią angażowania się w działania zwiększające prawa kobiet. Relacja ta była zapośredniczona przez niższy poziom empatii wobec kobiet. Badanie 3 ($N = 1992$) wykazało, że narcystyczna identyfikacja w odniesieniu do orientacji heteroseksualnej była negatywnie skorelowana z chęcią zaangażowania się w działania zbiorowe mające na celu zwiększenie praw mniejszości seksualnych. Relacja ta była zapośredniczona przez niższą empatię wobec mniejszości seksualnych oraz wyższy poziom lęku międzygrupowego. Ponownie, bezpieczna identyfikacja grupowa nie łączyła się dodatnio z wrogością międzygrupową.

Omówienie najważniejszych wyników oraz ich implikacje. Przedstawione projekty pozwoliły na lepsze zrozumienie sposobu, w jak narcyzm kolektywny łączy się ze zbiorowym działaniem skierowanym przeciwko oraz w interesie grup niższego statusu. Dostarczyły także wiedzy na temat, rzadziej analizowanych, form narcystycznej identyfikacji grupowej (płciowej i w odniesieniu do orientacji seksualnej). Rezultaty naszych badań jednoznacznie wskazały na narcyzm kolektywny jako zmienną związaną z: a. angażowaniem się w działania wymierzone przeciwko grupom obcym, a także b. nieangażowaniem się w działania mające na celu poprawę sytuacji tychże grup. Co istotne, opisane wnioski stwierdzono nie tylko na podstawie klasycznych badań kwestionariuszowych, przeprowadzanych na panelach internetowych, ale także danych zebranych w trakcie protestu (Badanie 2; Górska i in., 2020).

Przedstawiona seria badań wskazała na możliwe destrukcyjne skutki narcyzmu kolektywnego, udowadniając zarazem, że nie wszystkie formy identyfikacji grupowej muszą się łączyć z wrogim postrzeganiem innych. W wielu przypadkach bezpieczna identyfikacja grupowa okazała się przewidywać pozytywne postawy międzygrupowe. Na przykład, w badaniu 3 (Górska i in., 2020) łączyła się z niższym lęk międzygrupowym, wyższą empatią wobec grupy obcej, a w konsekwencji, chęcią angażowania się w zbiorowe działanie mające na celu poprawę sytuacji grupy niższego statusu. Rzecz można zatem, że budowanie bezpiecznej identyfikacji z różnymi grupami jest równie ważne, jak redukcja kolektywnego narcyzmu.

Analizując procesy psychologiczne powiązane z narcyzmem kolektywnym można dojść do wniosku, że łączy się on z całym szeregiem negatywnych zmiennych: intra- i intergrupowych. Narcystycznej potrzebie uznania niewiele potrzeba, by przerodziła się w potrzebę dominacji (Gronfeldt i in., 2022). Powierzchniowa miłość, jaką narcyzi „darzą” swoją grupę własną nie pomaga im radzić sobie z indywidualnymi problemami, które do identyfikacji grupowej ich nakłoniły. Wręcz przeciwnie, wydaje się, że kolektywna defensywność może skutkować kolejnymi problemami jednostki, wzbudzając zarówno wrogość wobec obcych, ale także brak lojalności wobec „swoich”. Nasze prace wskazują na narcyzm kolektywny jako zmienną, która może przyczyniać się do istotnej części problemów, z którymi obecnie mierzy się świat. Projekty przeprowadzone w tej dziedzinie sugerują, że może być on także używany jako narzędzie walki politycznej, zaburzające przetwarzanie informacji i prowadzące do preferencji autorytarnych systemów politycznych nad demokratycznymi.

Podsumowanie

Podsumowując moje badania i prace przedstawione jako dzieło, pragnę wskazać ich wkład w literaturę psychologiczną. Swoje projekty naukowe prowadzę przede wszystkim na gruncie psychologii społecznej i politycznej. Sięgają one również do psychologii osobowości oraz różnic indywidualnych – dziedzin, które jako pierwsze zainteresowały się tematyką narcyzmu. W badaniach, które opisałam w niniejszy referacie, analizowałam znaczenie, jakie narcyzm indywidualny oraz kolektywny mogą pełnić w naszej percepcji świata politycznego i społecznego, a także wyborach, które podejmujemy w tychże obszarach.

Po pierwsze, w dziele tym dokonałam integracji literatury psychologicznej z dziedziny politycznego funkcjonowania narcyzów indywidualnych. W badaniach opublikowanych w *British Journal of Social Psychology* (tekst 1) pokazałam, że narcyzm indywidualny łączy się z niechęcią do systemu demokratycznego, który to wymaga otwartości na wiele perspektyw i respektowania stanowisk, które nie zawsze są w zgodzie z naszymi. Tym samym, rozważania teoretyczne na temat znaczenia różnic indywidualnych w poparciu dla demokracji (Laswell, 1956), zostały przeze mnie uzupełnione o wnioski z badań empirycznych. Projekt ten został poszerzony o dodatkowe badania, inspirowane artykułami na temat chęci narcyzów do uczestnictwa w życiu politycznym kraju (Peterson i Palmer, 2019). Praca opublikowana na łamach *Personality and Individual Differences* (tekst 2) wskazała na związki narcyzmu z prawie wszystkimi typami partycypacji politycznej i obywatelskiej, a zatem tym, na czym opiera się demokracja. Jak to możliwe, że osoby negatywnie nastawione do demokracji, chcą brać udział w życiu obywatelskim kraju? Moje badania wykazały, że robią to chociażby po to, by zyskać uznanie innych i wzmocnić wielkościowy obraz siebie, a także wykorzystać narzędzia polityczne, by odegrać się na swoich oponentach. Narcyzm nie ma zatem zbyt wiele wspólnego z cnotami obywatelskimi, a aktywność polityczna i obywatelska narcyzów może wyrządzać państwu więcej szkód, niż pożytku. Dzieje się tak chociażby dlatego, że bywa motywowana wrogością, która to zresztą towarzyszy narcyzom w wielu aspektach życia.

Po drugie, w moim dziele podsumowałam literaturę z zakresu funkcji, jakie grupowy odpowiednik narcyzmu (narcyzm kolektywny) pełni w wyborach politycznych człowieka. Przyjrzałam się negatywnej relacji narcyzmu narodowego z poparciem dla demokracji (*British Journal of Social Psychology*; tekst 3), tym samym uzupełniając wcześniej opisany tekst empiryczny (Marchlewska, Castellanos i in., 2019) i rozważania teoretyczne (np. Laswell, 1956) o dane dotyczące związków kolektywnej defensywności z poparciem dla demokracji. Stwierdziłam, że narcyzi narodowi do demokracji nastawieni są w sposób nieprzychylny, a za proces ten może odpowiadać wysoki cynizm społeczny, który ich cechuje. Rezultat ten uwydatnił charakterystyczną właściwość narcyzów kolektywnych, którzy pomimo deklarowania przywiązania do narodu, woleliby nie przekazywać władzy w ręce swoich współobywateli. Wynik ten zainspirował mnie do myślenia o narcyzach kolektywnych (w tym przypadku – narodowych) jako osobach, których miłość do grupy własnej może mieć charakter powierzchowny. Wątek ten kontynuowałam w kolejnych publikacjach.

Po trzecie, w dalszych pracach wchodzących w skład mojego dzieła (*Group Processes and Intergroup relations*; tekst 4, *Vaccines*; tekst 5) zbadałam i opisałam potencjalne szkody, jakie narcyzi kolektywni mogą wyrządzić grupie własnej. Okazało się, że narcyzm narodowy łączy się ze stwarzaniem zagrożenia w postaci rozprzestrzeniania się pewnych chorób, na skutek niechęci do szczepień. Wyolbrzymianie poczucie zagrożenia ze strony grup obcych wydaje się

nakłaniać narcyzów kolektywnych do wiary w teorie spiskowe, które indukują niechęć do nauki i, w konsekwencji, nasilają negatywny stosunek do szczepień. Wynik ten dotyczył zarówno ogólnych postaw szczepionkowych, jak i tych związanych z sytuacją pandemii Covid-19. Co ciekawe, w pracy opublikowanej w *British Journal of Social Psychology* (tekst 6) wykryłam także związki narcyzmu narodowego z chęcią opuszczenia grupy własnej dla indywidualnego zysku. Rezultat ten wskazał na brak gotowości u narcyzów kolektywnych do poświęcenia korzyści jednostkowych dla dobra grupy własnej. Jak zatem sugerował Fromm (1941) narcystyczna identyfikacja może być aktywowana głównie po to, by służyć jednostce. Jest jednak reakcją kompensacyjną, która niekoniecznie łączy się z walką o dobro grupy własnej i długofalowo może przynieść szkody także samym narcyzom.

Po czwarte, istotną część niniejszego autoreferatu poświęciłam relacji między różnymi typami narcyzmu kolektywnego, a wrogością międzygrupową. Powołując się na moje badania, opublikowane w międzynarodowych czasopismach (*The Journal of Social Psychology*, tekst 7, *Journal of Homosexuality*; tekst 8, *International Journal of Intercultural Relations*; tekst 9, *European Journal of Social Psychology*; tekst 10), wykazałam istotne związki narcyzmu kolektywnego z negatywnymi postawami wobec „obcych”. Narcyzm wyznaniowy (w odniesieniu do katolików) łączył się z myśleniem spiskowym i wrogością wobec osób nieheteronormatywnych. Narcyzm męski przewidywał uprzedzenia wobec mniejszości seksualnych. Narcyzm narodowy łączył się z chęcią brania udziału w protestach przeciwko przyjmowaniu do kraju uchodźców. Narcyzmy narodowy, a także płciowy (męski) i w odniesieniu do orientacji seksualnej (heteronormatywny) łączyły się z brakiem chęci do wspierania grup niższego statusu (odpowiednio: uchodźców, kobiet, mniejszości seksualnych). Nawiązując zatem do klasycznych teorii psychologicznych (np. Tajfel i Turner, 1986), jak i licznych badań nad identyfikacją narcystyczną (np. Golec de Zavala et al., 2009) wykazałam znaczenie jakie narcyzm kolektywny może pełnić w procesach międzygrupowych. Pod uwagę brałam zarówno klasyczne miary uprzedzeń, jak i wskaźniki dotyczących myślenia spiskowego, czy zbiorowego działania.

Zaprezentowane tu wyniki mają istotne implikacje nie tylko z perspektywy nauk podstawowych, ale także wydają się nie bez znaczenia dla dziedzin stosowanych. Zarówno narcyzm indywidualny, jak i kolektywny stanowią bolączkę czasów współczesnych. Łączą się z negatywnymi skutkami społecznymi, niejednokrotnie doprowadzając do tragicznych w skutkach wydarzeń. Lepsze zrozumienie sposobu, w jaki narcyzi funkcjonują wydaje się zatem kwestią kluczową. Ufam, że opisane tu badania będą pełnić taką właśnie rolę: wskazując na charakter działania osób narcystycznych, mogą stanowić inspirację dla kolejnych projektów badawczych, które pomogą zredukować negatywne skutki narcyzmów w domenie społeczno-politycznej.

Cytowana literatura

- Abalakina-Paap, M., Stephan, W. G., Craig, T., Gregory, W. L. (1999). Beliefs in conspiracies. *Political Psychology*, 20(3), 637-647. <https://doi.org/10.1111/0162-895X.00160>
- Adorno, T. W., Frenkel-Brunswik, E., Levinson, D. J., Sanford, R. N. (1950). *The authoritarian personality*. Harpers.
- Altemeyer, B. (1996). *The authoritarian specter*. Harvard University Press.

- Back, M. D., Küfner, A. C., Dufner, M., Gerlach, T. M., Rauthmann, J. F., Denissen, J. J. (2013). Narcissistic admiration and rivalry: disentangling the bright and dark sides of narcissism. *Journal of Personality and Social Psychology*, 105(6), 1013-1037. <https://doi.org/10.1037/a0034431>
- Baumeister, R. F. (Ed.). (1993). *Self-esteem: The puzzle of low self-regard*. Plenum Press. <https://doi.org/10.1007/978-1-4684-8956-9>
- Baumeister, R. F., Smart, L., Boden, J. M. (1996). Relation of threatened egotism to violence and aggression: the dark side of high self-esteem. *Psychological Review*, 103(1), 5-33. <https://doi.org/10.1037/0033-295x.103.1.5>
- Baumeister, R. F., Vohs, K. D. (2001). Narcissism as addiction to esteem. *Psychological Inquiry*, 12(4), 206-210.
- Bilewicz, M., Cichocka, A., Soral, W. (Ed.). (2015). *The psychology of conspiracy*. Routledge.
- Bosson, J. K., Lakey, C. E., Campbell, W. K., Zeigler-Hill, V., Jordan, C. H., Kernis, M. H. (2008). Untangling the links between narcissism and self-esteem: A theoretical and empirical review. *Social and Personality Psychology Compass*, 2(3), 1415-1439. <https://doi.org/10.1111/j.1751-9004.2008.00089.x>
- Brummelman, E., Thomaes, S., Sedikides, C. (2016). Separating narcissism from self-esteem. *Current Directions in Psychological Science*, 25(1), 8-13. <https://doi.org/10.1177/0963721415619737>
- Campbell, W. K., Rudich, E. A., Sedikides, C. (2002). Narcissism, self-esteem, and the positivity of self-views: Two portraits of self-love. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28(3), 358-368. <https://doi.org/10.1177/0146167202286007>
- Campbell, A., Converse, P. E., Miller, W. E., Stokes, D. E. (1980). *The american voter*. University of Chicago Press.
- Chen, P., Pruyssers, S., Blais, J. (2021). The dark side of politics: Participation and the Dark Triad. *Political Studies*, 69(3), 577-601. <https://doi.org/10.1177/0032321720911566>
- Cichocka, A. (2016). Understanding defensive and secure in-group positivity: The role of collective narcissism. *European Review of Social Psychology*, 27(1), 283-317. <https://doi.org/10.1080/10463283.2016.1252530>
- Cichocka, A., Cislak, A. (2020). Nationalism as collective narcissism. *Current Opinion in Behavioral Sciences*, 34, 69-74. <https://doi.org/10.1016/j.cobeha.2019.12.013>

- Cichočka, A., Cislak, A., Gronfeldt, B., Wojcik, A. D. (2021). Can ingroup love harm the ingroup? Collective narcissism and objectification of ingroup members. *Group Processes & Intergroup Relations*. <https://doi.org/10.1177/13684302211038058>
- Cichočka, A., Dhont, K., Makwana, A. P. (2017). On self-love and outgroup hate: Opposite effects of narcissism on prejudice via social dominance orientation and right-wing authoritarianism. *European Journal of Personality*, 31(4), 366-384. <https://doi.org/10.1002/per.2114>
- Cichočka, A., Golec de Zavala, A., Marchlewska, M., Bilewicz, M., Jaworska, M., Olechowski, M. (2018). Personal control decreases narcissistic but increases non-narcissistic in-group positivity. *Journal of Personality*, 86(3), 465-480. <https://doi.org/10.1111/jopy.12328>
- Cichočka, A., Marchlewska, M., De Zavala, A. G. (2016). Does self-love or self-hate predict conspiracy beliefs? Narcissism, self-esteem, and the endorsement of conspiracy theories. *Social Psychological and Personality Science*, 7(2), 157-166. <https://doi.org/10.1177/1948550615616170>
- Cislak, A., Marchlewska, M., Wojcik, A. D., Śliwiński, K., Molenda, Z., Szczepańska, D., Cichočka, A. (2021). National narcissism and support for voluntary vaccination policy: The mediating role of vaccination conspiracy beliefs. *Group Processes & Intergroup Relations*, 24(5), 701-719. <https://doi.org/10.1177/1368430220959451>
- Cislak, A., Pyrczak, M., Mikiewicz, A., Cichočka, A. (2020). Brexit and Polexit: Collective narcissism is associated with support for leaving the European Union. *Social Psychological Bulletin*, 15(1), 1-21. <https://doi.org/10.32872/spb.2645>
- Crowe, M. L., Sleep, C. E., Carter, N. T., Campbell, W. K., Miller, J. D. (2018). Self-esteem and narcissism: An item response theory analysis of curvilinearity. *Personality and Individual Differences*, 128, 16-20. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2018.02.016>
- Dalton, R. J. (2008). Citizenship norms and the expansion of political participation. *Political Studies*, 56(1), 76-98. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9248.2007.00718.x>
- De Benedetti, F. (2018, 28 września). How the anti-vaxxers are winning in Italy. Populist coalition government appears to have capitalised on unfounded fears over vaccination side-effects. *The Independent*. <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/anti-vaxxers-italy-vaccine-measles-epidemic-europe-us-vaccination-global-health-security-agenda-a8560021.html>

- Denters, B., Gabriel, O., Torcal, M. (2007). Norms of good citizenship. W: J. W. Van Deth, J. R. Montero i A. Westholm (red.), *Citizenship and involvement in European democracies: A comparative analysis* (s. 87-107). Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9780203965757>
- Dyduch-Hazar, K., Mrozinski, B., Golec de Zavala, A. (2019). Collective narcissism and in-group satisfaction predict opposite attitudes toward refugees via attribution of hostility. *Frontiers in Psychology, 10*, 1901. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.01901>
- Falomir-Pichastor, J. M., Mugny, G. (2009). “I’m not gay. . . . I’m a real man!”: Heterosexual men’s gender self-esteem and sexual prejudice. *Personality and Social Psychology Bulletin, 35*(9), 1233–1243. <https://doi.org/10.1177/0146167209338072>
- Federico, C. M., Golec De Zavala, A. (2018). Collective narcissism and the 2016 US presidential vote. *Public Opinion Quarterly, 82*(1), 110-121.
<https://doi.org/10.1093/poq/nfx048>
- Fromm, E. (1941). *Escape from freedom*. Farrar & Rinehart.
- Fukuyama, F. (2018). *Identity: Contemporary identity politics and the struggle for recognition*. Profile Books.
- Gibson, J. L. (1992). The political consequences of intolerance: Cultural conformity and political freedom. *American Political Science Review, 86*(2), 338-356.
<https://doi.org/10.2307/1964224>
- Golec De Zavala, A. (2011). Collective narcissism and intergroup hostility: The dark side of ‘in-group love’. *Social and Personality Psychology Compass, 5*(6), 309-320.
<https://doi.org/10.1111/j.1751-9004.2011.00351.x>
- Golec de Zavala, A., Cichocka, A., Bilewicz, M. (2013). The paradox of in-group love: Differentiating collective narcissism advances understanding of the relationship between in-group and out-group attitudes. *Journal of Personality, 81*(1), 16-28.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2012.00779.x>
- Golec De Zavala, A., Cichocka, A., Eidelson, R., Jayawickreme, N. (2009). Collective narcissism and its social consequences. *Journal of Personality and Social Psychology, 97*(6), 1074-1096. <https://doi.org/10.1037/a0016904>
- Golec de Zavala, A., Dyduch-Hazar, K., Lantos, D. (2019). Collective narcissism: Political consequences of investing self-worth in the ingroup’s image. *Political Psychology, 40*(S1), 37-74. <https://doi.org/10.1111/pops.12569>
- Golec de Zavala, A., Federico, C. M., Sedikides, C., Guerra, R., Lantos, D., Mroziński, B., Cypryńska, M., Baran, T. (2020). Low self-esteem predicts out-group derogation via

- collective narcissism, but this relationship is obscured by in-group satisfaction. *Journal of Personality and Social Psychology*, 119(3), 741-764.
<https://doi.org/10.1037/pspp0000260>
- Golec de Zavala, A., Guerra, R., Simão, C. (2017). The relationship between the Brexit vote and individual predictors of prejudice: Collective narcissism, right wing authoritarianism, social dominance orientation. *Frontiers in Psychology*, 8, artykuł 2023. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.02023>
- Górska, P., Stefaniak, A., Malinowska, K., Lipowska, K., Marchlewska, M., Budziszewska, M., Maciantowicz, O. (2020). Too great to act in solidarity: The negative relationship between collective narcissism and solidarity-based collective action. *European Journal of Social Psychology*, 50(3), 561-578. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2638>
- Górska, P., Stefaniak, A., Marchlewska, M., Matera, J., Kocyba, P., Łukianow, M., Malinowska, K., Lipowska, K. (2022). Refugees unwelcome: Narcissistic and secure national commitment differentially predict collective action against immigrants and refugees. *International Journal of Intercultural Relations*. 86, 258-271.
<https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2021.11.009>
- Graff, A. (2014). Report from the gender trenches: War against ‘genderism’ in Poland. *European Journal of Women’s Studies*, 21, 431–435.
<https://doi.org/10.1177/1350506814546091>
- Gronfeldt, B., Cichocka, A., Marchlewska, M., Cislak, A. (2022). Illiberal politics and group-based needs for recognition and dominance. W: A. Sajo, R. Uitz i S. Holmes (red.), *Routledge handbook of illiberalism* (s. 655-673). Routledge.
- Hart, W., Adams, J. M. (2014). Are narcissists more accepting of others’ narcissistic traits? *Personality and Individual Differences*, 64, 163-167.
<https://doi.org/10.1016/j.paid.2014.02.038>
- Hastings, B. M., Shaffer, B. A. (2005). Authoritarianism and sociopolitical attitudes in response to threats of terror. *Psychological Reports*, 97(2), 623-630.
<https://doi.org/10.2466/pr0.97.2.623-630>
- Hatemi, P. K., Fazekas, Z. (2018). Narcissism and political orientations. *American Journal of Political Science*, 62(4), 873-888. <https://doi.org/10.1111/ajps.12380>
- Hayes, A. F. (2017). *Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis: A regression-based approach*. Guilford Press.

- Horvath, S., Morf, C. C. (2009). Narcissistic defensiveness: Hypervigilance and avoidance of worthlessness. *Journal of Experimental Social Psychology*, 45(6), 1252-1258.
<https://doi.org/10.1016/j.jesp.2009.07.011>
- Jasko, K., Webber, D., Kruglanski, A. W., Gelfand, M., Taufiqurrohman, M., Hettiarachchi, M., Gunaratna, R. (2020). Social context moderates the effects of quest for significance on violent extremism. *Journal of Personality and Social Psychology*, 118(6), 1165-1187. <https://doi.org/10.1037/pspi0000198>
- Jolley, D., Douglas, K. M. (2014). The effects of anti-vaccine conspiracy theories on vaccination intentions. *PloS One*, 9(2), artykuł e89177.
<https://doi.org/10.1371/journal.pone.0089177>
- Kernberg, O. F. (1975). Further contributions to the treatment of narcissistic personalities: A reply to the discussion by Paul H. Ornstein. *International Journal of Psycho-Analysis*, 56(2), 245-247.
- Kimmel, M. (1997). Masculinity as homophobia: Fear, shame, and silence in the construction of gender identity. W M. M. Gergen & S. N. Davis (Red.), *Toward a new psychology of gender* (s. 223–242). Routledge.
- Konrath, S., Tian, Y. (2018). Narcissism and prosocial behavior. W A. Hermann, A. Brunell i J. Foster, (red.), *Handbook of trait narcissism* (s. 371-378). Springer, Cham.
https://doi.org/10.1007/978-3-319-92171-6_40
- Krizan, Z., Herlache, A. D. (2018). The narcissism spectrum model: A synthetic view of narcissistic personality. *Personality and Social Psychology Review*, 22(1), 3-31.
<https://doi.org/10.1177/1088868316685018>
- Lasswell, H. D. (1956). *The decision process*. Bureau of Governmental Research, University of Maryland, College Park.
- Lasswell, H. D. (1962). The public interest: proposing principles of content and procedure. W C. J. Friedrich (Red.), *The public interest*. Atherton Press.
- Leach, C. W., van Zomeren, M., Zebe, S., Vliek, M. L. W., Pennekamp, S. F., Doosje, B., Ouwerkerk, J. W., Spears, R. (2008). Group-level self-definition and self-investment: A hierarchical (multicomponent) model of in-group identification. *Journal of Personality and Social Psychology*, 95(1), 144–165. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.95.1.144>
- Lipset, S. M. (1959). Democracy and working-class authoritarianism. *American Sociological Review*, 24(4), 482-501. <https://doi.org/10.2307/2089536>

- Marchlewska, M., Castellanos, K. A., Lewczuk, K., Kofta, M., Cichocka, A. (2019). My way or the highway: High narcissism and low self-esteem predict decreased support for democracy. *British Journal of Social Psychology*, 58(3), 591-608.
<https://doi.org/10.1111/bjso.12290>
- Marchlewska, M., Cichocka, A. (2017). An autobiographical gateway: Narcissists avoid first-person visual perspective while retrieving self-threatening memories. *Journal of Experimental Social Psychology*, 68, 157-161.
<https://doi.org/10.1016/j.jesp.2016.06.003>
- Marchlewska, M., Cichocka, A., Cislak, A. (2020). Poczucie zagrożenia, niepewność i wiara w teorie spiskowe. W M. Kofta i A. M. Rędzio (red.), *Poczucie kontroli i niepewność: Konsekwencje dla rozumienia świata społecznego* (s. 139-155). Liberi Libri.
- Marchlewska, M., Cichocka, A., Kossowska, M. (2018). Addicted to answers: Need for cognitive closure and the endorsement of conspiracy beliefs. *European Journal of Social Psychology*, 48(2), 109-117. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2308>
- Marchlewska, M., Cichocka, A., Furman, A., Cislak, A. (2021). Who respects the will of the people? Support for democracy is linked to high secure national identity but low national narcissism. *British Journal of Social Psychology*, 61(2), 599-621.
<https://doi.org/10.1111/bjso.12499>
- Marchlewska, M., Cichocka, A., Jaworska, M., Golec de Zavala, A., Bilewicz, M. (2020). Superficial ingroup love? Collective narcissism predicts ingroup image defense, outgroup prejudice, and lower ingroup loyalty. *British Journal of Social Psychology*, 59(4), 857-875. <https://doi.org/10.1111/bjso.12367>
- Marchlewska, M., Cichocka, A., Łozowski, F., Górka, P., Winiewski, M. (2019). In search of an imaginary enemy: Catholic collective narcissism and the endorsement of gender conspiracy beliefs. *The Journal of Social Psychology*, 159(6), 766-779.
<https://doi.org/10.1080/00224545.2019.1586637>
- Marchlewska, M., Cichocka, A., Panayiotou, O., Castellanos, K., Batayneh, J. (2018). Populism as identity politics: Perceived in-group disadvantage, collective narcissism, and support for populism. *Social Psychological and Personality Science*, 9(2), 151-162. <https://doi.org/10.1177/1948550617732393>
- Marchlewska, M., Górka, P., Malinowska, K., Kowalski, J. (2021). Threatened Masculinity: Gender-related collective narcissism predicts prejudice toward gay and lesbian people among heterosexual men in Poland. *Journal of Homosexuality*, 69(7), 1222-1237.
<https://doi.org/10.1080/00918369.2021.1907067>

- Marchlewska, M., Green, R., Cichocka, A., Molenda, Z., Douglas, K. M. (2022). From bad to worse: Avoidance coping with stress increases conspiracy beliefs. *British Journal of Social Psychology*, 61(2), 532-549. <https://doi.org/10.1111/bjso.12494>
- Marchlewska, M., Hamer, K., Baran, M., Górska, P., Kaniasty, K. (2022). COVID-19: Why Do People Refuse Vaccination? The Role of Social Identities and Conspiracy Beliefs: Evidence from Nationwide Samples of Polish Adults. *Vaccines*, 10(2), 1-15. <https://doi.org/10.3390/vaccines10020268>
- Mayer, S. J., Berning, C. C., Johann, D. (2020). The two dimensions of narcissistic personality and support for the radical right: The role of right-wing authoritarianism, social dominance orientation and anti-immigrant sentiment. *European Journal of Personality*, 34(1), 60-76. <https://doi.org/10.1002/per.2228>
- McBrien, J., Murphy, J., Gill, D., Cronin, M., O'Donovan, C., Cafferkey, M. T. (2003). Measles outbreak in Dublin, 2000. *The Pediatric Infectious Disease Journal*, 22(7), 580-584. <https://doi.org/10.1097/01.inf.0000073059.57867.36>
- McClosky, H. (1958). Conservatism and personality. *American Political Science Review*, 52(1), 27-45. <https://doi.org/10.2307/1953011>
- Miklikowska, M. (2012). Psychological underpinnings of democracy: Empathy, authoritarianism, self-esteem, interpersonal trust, normative identity style, and openness to experience as predictors of support for democratic values. *Personality and Individual Differences*, 53(5), 603-608. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2012.04.032>
- Miller, J. D., Campbell, W. K. (2008). Comparing clinical and social-personality conceptualizations of narcissism. *Journal of Personality*, 76(3), 449-476. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2008.00492.x>
- Morf, C. C., Rhodewalt, F. (1993). Narcissism and self-evaluation maintenance: Explorations in object relations. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 19(6), 668-676. <https://doi.org/10.1177/0146167293196001>
- Morf, C. C., Rhodewalt, F. (2001). Unraveling the paradoxes of narcissism: A dynamic self-regulatory processing model. *Psychological Inquiry*, 12(4), 177-196. https://doi.org/10.1207/S15327965PLI1204_1
- Paulhus, D. L., Robins, R. W., Trzesniewski, K. H., Tracy, J. L. (2004). Two replicable suppressor situations in personality research. *Multivariate Behavioral Research*, 39(2), 303-328. https://doi.org/10.1207/s15327906mbr3902_7

- Petersen, J. L., Hyde, J. S. (2011). Gender differences in sexual attitudes and behaviors: A review of meta-analytic results and large datasets. *Journal of Sex Research*, 48(2-3), 149-165. <https://doi.org/10.1080/00224499.2011.551851>
- Peterson, R. D., Palmer, C. L. (2019). The dark triad and nascent political ambition. *Journal of Elections, Public Opinion and Parties*, 1-22. <https://doi.org/10.1080/17457289.2019.1660354>
- Pratto, F., Sidanius, J., Stallworth, L. M., Malle, B. F. (1994). Social dominance orientation: A personality variable predicting social and political attitudes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67(4), 741-763. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.67.4.741>
- Rogoza, M., Marchlewska, M., Szczepańska, D. (2022). Why dark personalities participate in politics? *Personality and Individual Differences*, 186, artykuł 111319. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2021.111319>
- Rosenberg, M. (1965). *Society and the adolescent self-image*. Princeton University Press.
- Rosenkranz, B. (2008). *MenschInnen: Gender Mainstreaming—Auf dem Weg zum geschlechtslosen Menschen* [Człowiek wewnętrzny: Gender Mainstreaming - w kierunku człowieka bezpłciowego]. Ares Verlag.
- Rubin, M., Hewstone, M. (1998). Social identity theory's self-esteem hypothesis: A review and some suggestions for clarification. *Personality and Social Psychology Review*, 2(1), 40–62. https://doi.org/10.1207/s15327957pspr0201_3
- Sajo, A., Uitz, R., Holmes, S. (Red.). (2022). *Routledge handbook of illiberalism*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780367260569>
- Schatz, R. T., Staub, E., Lavine, H. (1999). On the varieties of national attachment: Blind versus constructive patriotism. *Political Psychology*, 20(1), 151-174. <https://doi.org/10.1111/0162-895X.00140>
- Sidanius, J., Pratto, F. (1999). *Social dominance: An intergroup theory of social hierarchy and oppression*. Cambridge University Press.
- Sniderman, P. M. (1975). *Personality and democratic politics*. University of California Press.
- Sniderman, P. M., Citrin, J. (1971). Psychological sources of political belief: Self-esteem and isolationist attitudes. *American Political Science Review*, 65(2), 401-417. <https://doi.org/10.2307/1954457>
- Sullivan, J. L., Transue, J. E. (1999). The psychological underpinnings of democracy: A selective review of research on political tolerance, interpersonal trust, and social capital. *Annual Review of Psychology*, 50(1), 625-650. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.50.1.625>

- Tajfel, H. (1974). Social identity and intergroup behaviour. *Social Science Information*, 13(2), 65-93. <https://doi.org/10.1177/053901847401300204>
- Tajfel, H. (red.). (1978). *Differentiation between social groups: Studies in the social psychology of intergroup relations*. Academic Press.
- Tajfel, H., Turner, J. C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. W: W. G. Austin i S. Worchel (ed.), *The social psychology of intergroup relations* (s. 33-37). Brooks/Cole.
- Tajfel, H., Turner, J. C. (1986). The social identity theory of intergroup behavior. W: S. Worchel i W. G. Austin (Red.), *Psychology of intergroup relations* (s. 7-24). Hall Publishers.
- Turner, J. C., Hogg, M. A., Oakes, P. J., Reicher, S. D., Wetherell, M. S. (1987). *Rediscovering the social group: A self-categorization theory*. Basil Blackwell.
- Willis, D. E., Andersen, J. A., Bryant-Moore, K., Selig, J. P., Long, C. R., Felix, H. C., Curran, G. M., McElfish, P. A. (2021). COVID-19 vaccine hesitancy: Race/ethnicity, trust, and fear. *Clinical and Translational Science*, 14(6), 2200–2207. <https://doi.org/10.1111/cts.13077>
- Yalch, M. M. (2021). Dimensions of pathological narcissism and intention to vote for Donald Trump. *Plos One*, 16(4), 1-13. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0249892>
- Zonis, M., Joseph, C. M. (1994). Conspiracy thinking in the Middle East. *Political Psychology*, 15(3), 443-459. <https://doi.org/10.2307/3791566>

4.2 Inne wybrane ważne publikacje o zasięgu międzynarodowym

Cykl prac na temat narcyzmu indywidualnego i kolektywnego, a funkcjonowania społeczno-politycznego człowieka wskazany jako główne osiągnięcie jest tylko częścią mojego podoktorskiego dorobku. Poniżej przedstawiam podsumowania pozostałych badań.

A) Przyczyny i skutki myślenia spiskowego

1. Jolley, D., Douglas, K., **Marchlewska, M.**, Cichocka, A., Sutton, R. (2022). Examining the links between conspiracy beliefs and the EU “Brexit” referendum vote in the UK: evidence from a two-wave survey. *Journal of Applied Social Psychology*, 52(1), 30-36. <https://doi.org/10.1111/jasp.12829>
2. **Marchlewska, M.**, Green, R., Cichocka, A., Molenda, Z., Douglas, K. (2022). From bad to worse: Avoidance coping with stress increases conspiracy beliefs. *British Journal of Social Psychology*, 61(2), 532-549. <https://doi.org/10.1111/bjso.12494>

3. Soral, W., Cichocka, A., Bilewicz, M., **Marchlewska, M.** (2018). Collective conspiracy mentality: the case of Poland. W: J. Uscinski (red.), *Conspiracy theories and the people who believe them*. Oxford University Press.

Pierwsza z prac przedstawia wyniki projektu, w którym badaliśmy relacje między myśleniem spiskowym, a postawami wobec Brexitu. Dwufalowe badanie, przeprowadzone na próbie Brytyjczyków, pozwoliło na stwierdzenie pozytywnych relacji między myśleniem spiskowym, a negatywnymi postawami wobec Unii Europejskiej. Osoby wierzące w teorie spiskowe opowiadały się za opuszczeniem przez Wielką Brytanię struktur Unii Europejskiej. Tekst stanowi potwierdzenie roli, jaką myślenie spiskowe odgrywa w wyborach politycznych człowieka. Tekst drugi powstał na kanwie trzech badań (2 korelacyjne i 1 eksperymentalne), które dowiodły funkcji, jaką nieadaptacyjne radzenie sobie ze stresem pełni w chwytniu się wyjaśnić spiskowych. Rezultaty wskazały, że to przede wszystkim te osoby, które nie chcą konfrontować się ze stresującymi wydarzeniami z własnego życia, stosując strategię unikowe, wierzą w teorie spiskowe. Wiara w złowrogie grupy, które w sekrecie dążą do sterowania światem wydaje się przynajmniej częściowo uwarunkowana niekonstruktywnym radzeniem sobie z codziennymi problemami. Tekst trzeci to przegląd badań nad teoriami spiskowymi, które zyskały szczególną popularność w Polsce. W pracy przyglądamy się bliżej relacjom między specyficznym konstruowaniem historii własnego narodu i narodowej tożsamości, a wiarą w różne teorie spiskowe (np. spisek Żydów). Omawiamy przy tym destrukcyjne skutki myślenia spiskowego dla relacji międzygrupowych.

B) Myślenie spiskowe w dobie pandemii Covid-19

1. Kowalski, J., **Marchlewska, M.**, Molenda, Z., Górską, P., Gawęda, Ł. (2020). Adherence to safety and self-isolation guidelines, conspiracy and paranoia-like beliefs during COVID-19 pandemic in Poland – associations and moderators. *Psychiatry Research*, 294, artykuł 113540. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.113540>
2. Łowicki, P., **Marchlewska, M.**, Molenda, Z., Karakula, A., Szczepańska, D. (2022). Does religion predict coronavirus conspiracy beliefs? Centrality of religiosity, religious fundamentalism, and COVID-19 conspiracy beliefs. *Personality and Individual Differences*, 187, artykuł 111413. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2021.111413>

Wspomniane publikacje są owocem badań, które przeprowadziliśmy w dobie pandemii COVID-19. Ich kluczowe wyniki dotyczą związku między myśleniem spiskowym, a stosowaniem się do zaleceń mających na celu ograniczenie rozprzestrzenienia się wirusa. W tekście pierwszym oraz drugim stwierdziliśmy negatywną relację między tymi zmiennymi. W tekście pierwszym zaproponowaliśmy jednocześnie własne narzędzie pomiarowe do oceny wiary w różne teorie spiskowe, dotyczące wirusa COVID-19, które zostało użyte także w tekście drugim, wskazującym na rolę różnych typów religijności w przewidywaniu myślenia spiskowego i przestrzegania obostrzeń w czasie pandemii. Zgodnie z naszymi przewidywaniami, nie wszystkie formy religijności łączyły się z myśleniem spiskowym. Pozytywny związek wykryto jedynie w przypadku fundamentalizmu religijnego. Centralność religii nie łączyła się dodatnio z wiarą w teorie spiskowe, a w jednym z badań okazała się ich negatywnym predyktorem. Wyniki te mają charakter bardziej globalny – wskazują bowiem, że wbrew powszechnym przekonaniom religia i nauka nie muszą stać do siebie w opozycji.

C) *Halal*, a decyzje konsumenckie muzułmanów

1. Maison, D., **Marchlewska, M.**, Syarifah, D., Zein, R., Purba, H. (2018) Explicit Versus Implicit “Halal” Information: Influence of the Halal Label and the Country-of-Origin Information on Product Perceptions in Indonesia. *Frontiers in Psychology*, 9, artykuł 382. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.00382>
2. Maison, D., **Marchlewska, M.**, Syarifah, D., Zein, R., Purba, H. (2019). Religiously Permissible Consumption: The Influence of the Halal Label on Product Perceptions Depending on the Centrality of Religiosity. *Journal of Islamic Marketing*, 10(3), 948-960. <https://doi.org/10.1108/JIMA-07-2018-0119>

W naszych projektach sprawdzaliśmy reakcję muzułmanów na produkty *halal*. Produkty oznaczone znakiem *halal* to te, które są wytwarzane w sposób zgodny z prawem islamu. Oznacza to, że muzułmanie wybierając np. żywność opatrzoną znakiem *halal* mogą ją spożywać bez obaw o złamanie istotnych dla siebie zasad. Pierwsza publikacja wykazała, że ci muzułmanie, którzy charakteryzowali się wysoką dbałością o przestrzeganie zasad wskazanych przez Islam, reagowali bardzo negatywnie na produkty opatrzone logiem *halal*, gdy pochodziły one z kraju, w którym dominującą religią nie był Islam. Tego typu niespójność wzbudzała brak zaufania u konsumentów. Druga z publikacji wykazała, iż oznaczenie *halal* było szczególnie ważne dla tych muzułmanów, którzy odznaczali się wysokimi wynikami na skali religijności. Projekt pozwolił na lepsze zrozumienie zachowań konsumenckich wśród muzułmanów, którzy okazali się szczególnie wyczuleni na niespójności w opakowaniach produktów opatrzonych logiem *halal*.

D) Percepcja własnej sytuacji materialnej jako wyznacznik oszczędzania

Maison, D., **Marchlewska, M.**, Sekścińska, K., Rudzińska-Wojciechowska, J. (2019). You don't have to be rich to save money: On the relationship between objective versus subjective financial situation and having savings. *PloS One*, 14(4), artykuł e0214396. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0214396>

We wspomnianej pracy analizujemy rolę obiektywnej i subiektywnej sytuacji materialnej w skłonności do oszczędzania środków finansowych. Wyniki wskazują na to, że oszczędzać skłonne są przede wszystkim te osoby, które mają większą możliwość gromadzenia środków, a zarazem towarzyszy im poczucie, że są w dobrej sytuacji finansowej. Czynniki subiektywne wydają się odgrywać tu bardzo istotną rolę.

E) Rola norm społecznych w kształtowaniu się relacji międzygrupowych

Górska, P., Stefaniak, A., Lipowska, K., Malinowska, K., Skrodzka, K., **Marchlewska, M.** (2021). Authoritarians go with the flow: Social norms moderate the link between right-wing authoritarianism and outgroup-directed attitudes. *Political Psychology*, 43(1), 131-152. <https://doi.org/10.1111/pops.12744>

Analizie poddałyśmy relację między prawicowym autorytaryzmem, związanym z posłuszeństwem wobec norm i autorytetów, a uprzedzeniami. Rezultaty trzech badań wykazały, że prawicowy autorytaryzm przewiduje złowrogie nastawienie do grup obcych jedynie wówczas, gdy sprzyjają temu normy obowiązujące w danej społeczności. Gdy normy

promują tolerancję i przyjaźń międzygrupową, prawicowy autorytaryzm nie łączy się z wrogością międzygrupową istotnie lub łączy się w sposób negatywny.

F) Rola norm społecznych w kształtowaniu się relacji międzygrupowych

Michalski, M., Marchlewska, M., Furman, A., Szczepańska, D., Panayiotou, O., Molenda, Z., Górska, P. (2021). To advise and scrutinize the government? Two types of political knowledge, political trust, and unconventional participation. *Current Psychology*.
<https://doi.org/10.1007/s12144-021-02561-2>

Dobrze funkcjonujące systemy demokratyczne opierają się na zdolności obywateli do podejmowania właściwych decyzji i działań w sferze publicznej. W naszych badaniach sprawdzaliśmy rolę, jaką różne rodzaje wiedzy politycznej oraz zaufanie do polityków pełnią w aktywizacji obywateli. Wyniki wykazały, że zaufanie polityczne i wiedza praktyczna (dotycząca polityki) wzmacniają partycypację obywatelską. Dobra orientacja w bieżących wydarzeniach politycznych aktywizowała szczególnie te osoby, które nie miały zaufania do rządzących.

5. Informacja o wykazywaniu się istotną aktywnością naukową realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej.

1. Dzięki stypendium Etiuda udało mi się nawiązać współpracę z naukowcami z University of Kent, Wielka Brytania. W 2017 r. zostałam zaproszona do wygłoszenia prezentacji na temat badań dotyczących relacji między narcyzmem kolektywnym, a wiarą w teorie spiskowe. Moje wizyty na tamtejszym uniwersytecie stały się inspiracją dla licznych, wspólnych prac, tworzonych z prof. Karen Douglas, czy dr Aleksandrą Cichocką. Obecnie prowadzę grant OPUS, który realizowany jest we współpracy z University of Kent. Nasze badania poskutkowały licznymi publikacjami oraz wystąpieniami na konferencjach krajowych i zagranicznych.
2. Występowanie w roli *Principal Investigator* w projekcie *Norface* (Horyzont 2020) to kolejna okazja do międzyuczelnianej aktywności międzynarodowej. W naszym projekcie biorą udział naukowcy z University of Groningen, Tilburg University, Vrije Universiteit Brussel, Université Clermont Auvergne, Universidad de Granada, University of Sussex (wspólnie tworzymy międzynarodowe konsorcjum). Obecnie realizujemy wspólnie wiele badań, które zostaną zaprezentowane, między innymi, już w lipcu 2022 r. na konferencji *International Society of Political Psychology* w Atenach.
3. Do aktywności, które realizuję poza moim głównym miejscem pracy z całą pewnością można zaliczyć pracę w grantach ulokowanych w innych instytucjach, aniżeli Instytut Psychologii PAN. Szczegóły opisałam na pierwszych stronach niniejszego referatu. Przykładem jest chociażby grant kierowany przez dr Paulinę Górską na Wydziale Psychologii UW, z którego to powstały liczne publikacje, wchodzące także w skład mojego dzieła naukowego.
4. Warto też zaznaczyć, że realizuję działalność dydaktyczną (wcześniej na Wydziale Psychologii UW, a od 2020 r. na Uniwersytecie SWPS). Ze względu na urlop macierzyński w 2022 r. byłam w tym zakresie chwilowo nieaktywna, jednak już jesienią tego roku planuję powrót do nauczania akademickiego.

6. Informacja o osiągnięciach dydaktycznych, organizacyjnych oraz popularyzujących naukę.

Zaangażowanie dydaktyczne akademickie:

- **W latach 2013-2019** prowadziłam różnego rodzaju kursy akademickie na Uniwersytecie Warszawskim: *Wstęp do psychologii (seminarium)*, *Wstęp do psychologii politycznej (seminarium)* – zajęcia autorskie, *Uprzedzona osobowość? O źródłach nienawiści wobec obcych oraz metodach jej redukcji (seminarium z elementami treningu)* – zajęcia autorskie, *Wspieranie rozwoju osobowości (wykłady)*, *Seminarium badawcze (badania ilościowe – opieka nad indywidualnymi projektami studentów specjalizacji Psychologia ekonomiczna)*.
W 2013 r. współprowadziłam także zajęcia na Uniwersytecie SWPS: *How to measure behavior and mental functioning? Methodology with elements of psychometrics, use of computers in statistics* (practical workshop; Psychology in English).
- **W latach 2020-2021** prowadziłam następujące kursy na Uniwersytecie SWPS w Warszawie: *Przywództwo i psychologia władzy* (warsztaty; studia magisterskie) oraz fragment zajęć *Professional Image* (seminarium; studia podyplomowe). W ramach wspomnianych zajęć dydaktycznych otoczyłam opieką studentów studiów magisterskich oraz podyplomowych.
- Jestem promotorką pomocniczą mgr Zuzanny Molendy, która realizuje swoją pracę doktorską w ramach kierowanego przeze mnie grantu (OPUS). Promotorem głównym pracy jest dr hab. Aleksandra Cisłak, prof. SWPS. Obrona planowana jest na rok 2024.
- Prowadzę zespół (*Laboratorium Poznania Politycznego; Instytut Psychologii PAN*), w którym wspieram dydaktycznie studentów studiów magisterskich, doktoranckich i post-doców, którzy pracują w moich grantach na stanowiskach badawczych oraz jako stypendyści.

W 2018r. należałam do komitetu organizacyjnego międzynarodowej konferencji *Between Narcissism and Entitlement: Enhancement in a Cross-Cultural Perspective*.

Udzieliłam licznych wywiadów i komentarzy do mediów, również międzynarodowych (np. *National Geographic, The Conversation, Business Insider*).

Krzewiłam naukę na imprezach popularyzacyjnych (np. na Festiwalu Nauki).

W ramach projektu Dialog (Ministerstwo Edukacji i Nauki) stworzyłam grę planszową print&play opartą na kanwie badań naukowych. Gra ma na celu wzmacniać partycypację obywatelską i polityczną wśród młodych Polek i Polaków. Jest także opatrzona scenariuszem dla nauczycieli, który stworzyliśmy wspólnie z moim zespołem badawczym. Więcej na temat naszej gry: <https://gradialog.psych.pan.pl>.

Pełnię funkcję Editorial Board Member w *Scientific Reports – Nature*.

Recenzowałam teksty naukowe w:
British Journal of Social Psychology
Current Psychology
European Journal of Social Psychology

Groups Processes & Intergroup Relations
International Marketing Review
Journal of Applied Social Psychology
Journal of Experimental Social Psychology
Journal of Social and Political Psychology
Personality and Individual Differences
Personality and Social Psychology Bulletin Political Psychology
Political Studies Review
Social Psychological Bulletin
Social Psychological and Personality Science
Social and Personality Psychology Compass

Recenzowałam wnioski grantowe w programach polskich (w 2020 roku: *Opus*; Narodowe Centrum Nauki) oraz międzynarodowych (w 2021 roku: *Chanse*; współpracy sieci HERA i NORFACE, wspierających badania naukowe w obszarze, odpowiednio, humanistyki i nauk społecznych, Horyzont 2020).

Kieruję lub kierowałam czterema dużymi grantami badawczymi (NCN, MEiN).

.....

(podpis wnioskodawcy)